

“SE ON NIIN MIELETÖN LAHJA”

Vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä

Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö
17.4.2009

Nina Kaukoranta

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (YAMK)	
Tekijä/Tekijät			
Kaukoranta Nina			
Työn nimi			
"Se on niin mieletön lahja" - vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Kevät 2009	64 + 8
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää millaisia kokemuksia vankeusrangaistustaan suorittavilla vangeilla on isyydestä. Tarkastelin ilmiötä kolmesta näkökulmasta: vankien kokemuksia isäksi tulemisesta ja isänä olemisesta. Kolmas näkökulma muodostui niistä kokemuksista, mitä vankeusrangaistuksen suorittaminen tarkoittaa isyydelle. Halusin saada vankien oman äänen kuuluviin. Työni on laadullinen tutkimus. Aineiston keräsin teemahaastattelemalla kuutta Konnunsuon vankilassa vankeusrangaistustaan suorittavaa vankia. Aineiston analysoin sisällönanalyysimenetelmää käyttäen.</p> <p>Isäksi tuleminen edustaa miehelle elämän jatkuvuutta. Lasten hankkiminen oli yhteinen päätös, jota oli harkittu ja suunniteltu yhdessä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet isät kertoivat halunneensa lapsia. Vanki-isien kokemukset perhevalmennuksesta osoittivat, ettei se huomioi riittävästi isää. Tuleva isä tarvitsee tilaisuuden puhua tunteistaan. Lapsen syntymä oli merkittävä kokemus. Isyys rakentuu monenlaisista asioista. Vanki-isät pitivät isyydessä tärkeimpinä asioina vastuuta lapsista ja lasten huomioimista. He kytkevät oman kasvatustehtävänsä vanhempien välisiin sukupuolirooleihin.</p> <p>Vanki- isät kuvasivat isyyttään toiminnan kautta. Lasten kanssa vietetyssä ajassa korostuivat toiminnallisuus ja yhteinen tekeminen. Vankeusrangaistuksen suorittaminen uhkaa isyyttä monella tavalla. Huoli perheen hajoamisesta ja vieraantuminen lapsista aiheuttavat pelkoa. Näistä asioista ei riittävästi keskustella vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana ja isät kokivat jäävänsä yksin ajatustensa kanssa. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana isyyttä on mahdollista tukea. Se tulee huomioda koko vankeusprosessin ajan toteuttamalla yksilöllisesti laadittua suunnitelmaa lasten ja isän välisen suhteen vahvistamiseksi.</p>			
Avainsanat			
isyys, isä, vankeusrangaistus, vanki			

Degree Programme in Social Services		Degree Master of Social Services	
Author/Authors Kaukoranta Nina			
Title "It is such a fantastic gift" - Convicts' Experiences of Fatherhood			
Type of Work Master's Thesis	Date Spring 2009	Pages 64 + 8 appendices	
<p>ABSTRACT</p> <p>The object of my study was to examine what kind of experiences of fatherhood convicted prisoners had. I had three different views of observation. First of all, there were the prisoners' experiences of becoming a father and being a father. The third viewpoint was to observe the experiences of prisoners regarding what imprisonment meant in relation to fatherhood. I wanted to let the prisoners' own voice be heard. My work was a qualitative study. The material was collected by theme interviews with six prisoners convicted in the Konnunsuo prison in Finland. The material was analyzed by content analysis. For a man, the experience of becoming a father represented the continuity of life. Getting children was a common decision between the two parents, reflected upon and planned together. All of the interviewed fathers told that they had wanted children. On the basis of the experiences that convicted fathers had of parenting education provided by society, it was apparent that it did not pay sufficient attention to the father. The father-to-be needed a chance to talk about his feelings. The birth of a child was a remarkable experience. Fatherhood was built of many different things. For convicted fathers, the most important things in paternity were the responsibility for children and the proper attention given to them. Fathers connected their own educational role with the sex roles prevailing between the two parents. Convicted fathers described their own paternity through action. When speaking of the time spent with the children, the most prominent factors were activities, doing things together. Imprisonment was a threat to fatherhood in many different ways. Concern about a possible break-up in the family and estrangement from the kids were both sources of fear. These things were not sufficiently discussed during imprisonment, and fathers feel that they were left alone with their thoughts. However, it is possible to support fatherhood during imprisonment. It must be taken into account throughout the whole process of conviction, by realizing an individually designed plan in order to strengthen the relations between the children and the father.</p>			
Keywords paternity, fatherhood, father, imprisonment, prisoner			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTÖKOHDAT ISYYTTÄ VAHVISTAVAN TYÖN KEHITTÄMISELLE VANKILASSA	2
3	PERHE JA VANHEMMUUS YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA	4
	3.1 Perheen kehitysvaiheet ja tehtävät	4
	3.2 Vanhemmuuden haasteet	5
	3.3 Lasten kasvatusta: työnjatkajasta itsensä toteuttajaksi	7
4	NÄKÖKULMIA ISYYTEEN	8
	4.1 Isyyden teoreettiset mallit	9
	4.2 Erilaiset isätyypit	10
	4.3 Isyystutkimukset	13
	4.4 Lapsen oikeus isäänsä	15
5	ISYYYS EHDOTTOMASSA VANKEUSRANGAISTUKSESSA	16
	5.1 Ehdoton vankeusrangaistus	16
	5.2 Vankeuden täytäntöönpanon yleiset säännökset ja vaatimukset	17
	5.3 Isyyttä tukeva toiminta ja yhteydenpidon mahdollisuudet vankeusaikana	19
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
	6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	22
	6.2 Tutkimusjoukko	22
	6.3 Tutkimusaineistonkeräämiseen liittyvät valinnat	23
	6.4 Aineiston kerääminen	24
	6.4.1 Aineiston keräämistä edeltävät toimenpiteet	24
	6.4.2 Haastattelujen toteuttaminen	25
	6.5 Tutkimusaineiston analyysi	26
	6.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	27

7	VANKI-ISIEN KOKEMUKSIA ISYYDESTÄ	28
7.1	” Mikään aiempi teko ei ollut siihen valmentanut”	28
7.2	” Yleensäki sellasta yhdessäoloa ja läheisyyttä”	31
7.3	”Se on ihanaa, mut hirveen rankkaa”	36
7.4	”On hirvee huoli niistä lapsista”	38
7.5	”Annettais enemmän mahdollisuuksia olla perheen kanssa”	40
8	ISYYDEN KOKEMUKSET KANNATTELEVAT VANKI-ISÄÄ VANKILASSA	45
9	POHDINTA	53
	LÄHTEET	59
	LIITTEET 1 – 6	

1 JOHDANTO

Viime vuosien aikana isyydestä on kiinnostuttu monilla eri aloilla. Tämä on sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö, jossa tarkastelen isyyttä vankeusrangaistusta suorittavien miesvankien näkökulmasta. Keskityn isyyden kokemuksen kuvaamiseen haastateltavien itsensä kertomana.

Yhteiskunnan kehitys asettaa haasteen perheelle ja vanhemmuudelle. Se on muuttanut isyyttä. Agraariyhteiskunnassa isät työskentelivät kotona ja toimivat perheen elättäjänä ja auktoriteettina. Siirtyminen palkkatyöhön vei isät kauemmas kotoa ja isyyden nähtiin siirtyvän etäälle. Nykyisessä julkisessa keskustelussa korostuu isän roolin muuttuminen tasavertaiseksi vanhemmaksi. Isyys on miehelle elämänmittainen haaste. Sitä toteutetaan eri tavalla. Isyyden käsite on monimuotoinen. Sitä voidaan tarkastella ainakin juridisesta, sosiaalisesta, psykologisesta ja biologisesta näkökulmasta. (Huttunen 2001: 58–66.)

Suomen oikeusjärjestelmässä vankeusrangaistus on ankarin keino ja voimakkain valtion puuttuminen kansalaisen asemaan ja koskemattomuuteen. Vankeusrangaistus tarkoittaa, että rikoksesta tuomitulle määrätään vapausrangaistus. Ehdottoman vankeuden tapauksessa rikoksentekijä joutuu vankilaan. Tutkittaessa rikoksentekijöitä ja uusintarikollisuutta ehkäiseviä tekijöitä, sosiaalisten suhteiden merkitys on keskeinen. Perhesuhteiden suunnitelmallinen hoito ja edistäminen ovat jääneet melko vähäiseksi (Rikosseuraamusvirasto 2003: 64). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Oikeusministeriön ja Suomen kuntaliiton (2006) tekemässä selvityksessä todetaan: ”vangin mahdollisuutta pitää yllä suhteita perheeseensä ja muihin läheisiinsä tulee tukea, vankiloiden perhetapaamistilojen laatua on kehitettävä ja omaisten pääsy tapaamisiin on turvattava tarvittaessa toimeentulotuen keinoin”.

Mielenkiintoni aihetta kohtaan nousee omasta virkatyöstäni. Teen työtä ehdonalaisten vapautuneiden valvontaan määrättyjen vankien valvojana, ja olen huomannut perheeseen ja erityisesti lapsiin liittyvien asioiden olevan monelle vapautuvalle vangille ikäviä ja vaikeita asioita. Nämä teemat toistuvat valvojana käymissäni keskusteluissa, joten halusin lähestyä aihetta tutkimuksen keinoin. Vankeusrangaistuksen aikana vanki on poissa perheen ja lasten arjesta. Vankilassa oloon liittyy häpeää, salailua ja vanhemman vankilassaolosta kerrotaan usein vain isommille lapsille. Huoli perheen toimeentu-

losta ja selviytymisestä siviilielämässä ovat keskeisiä. Yhtäläillä huolena on sivuun jääminen lasten elämästä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Tarkastelen ilmiötä kolmesta näkökulmasta: vankien kokemuksia isäksi tulemisesta ja isänä olemisesta. Kolmas näkökulma muodostuu niistä kokemuksista, mitä vankeusrangaistuksen suorittaminen tarkoittaa isyydelle. Saatuja tutkimustuloksia hyödynnetään vankilassa tehtävän perhetyön kehittämisessä ja siinä, miten vankeja tuetaan heidän erilaisissa rooleissaan. Keskeisiä ovat ne roolit, jotka tukevat vangin paluuta vankilasta yhteiskunnan jäseneksi. Isyys on yksi. Tästä opinnäytetyöstä saatua tietoa voidaan hyödyntää lisäksi esimerkiksi Kriminaalihuoltolaitoksen yhdyskuntaseuraamustyössä ja kuntien lastensuojelutyössä.

2 LÄHTÖKOHDAT ISYYTTÄ VAHVISTAVAN TYÖN KEHITTÄMISELLE VANKILASSA

Isyys on viime vuosina noussut merkittävästi esiin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Julkinen lainsäädäntö pyrkii osaltaan vahvistamaan isyyden merkitystä tukemalla isiä isyysloman ja vanhempainloman viettoon. Nykyisessä keskustelussa isyydelle on asetettu monenlaisia haasteita. Miesten tulee sitoutua isyyteen ja jaettuun vanhemmuuteen. Isän rooli on jatkuvassa muutoksessa.

Perhe ja lasten hankkiminen ovat miehelle tärkeitä asioita. Mykkänen (2009) ja Korhonen (1999) toteavat, että isillä on tarve puhua isäksi tulemiseen liittyvistä tunteistaan. Isiä kuunnellaan liian vähän. Heille ei ole olemassa tarpeeksi tilaisuuksia, jossa he voisivat jakaa kokemuksiaan. Kuitenkin muun muassa nuorista rikoksentekeijöistä on todettu, että vankilasta vapautumisen jälkeen haaveet rakentuvat perinteisen ydinperheen ympärille. Tähän kuuluu osana myös lasten hankkiminen. Kyngäs (2000: 155–156)

Vapaudenmenetyks tarkoittaa ihmiselle luopumista omista valinnoistaan. Vankeus rajoittaa yhteydenpitoa vankilan ulkopuolelle. Vangille laadittavan rangaistusajansuunnitelman ideana on, että vangin rangaistusajan käyttö suunnitellaan moniammatillisesti yhteistyössä vangin kanssa. Tavoitteena on, että rikollisuutta ylläpitäviin tekijöihin vaikutetaan vähentävästi, ja että selviytymisedellytykset vapautumisen jälkeen vahvistuvat. Perhesuhteiden suunnitelmallinen hoito ja edistäminen rangaistusaikana eivät aina to-

teudu toivotulla tavalla (Rikosseuraamusvirasto 2003: 64; Rimpiläinen 2008).

Omassa virkatehtävässäni, lähes kymmenen vuoden työkokemuksella, olen havainnut perhesuhteisiin ja erityisesti isyyteen liittyvän kipeitä kokemuksia. On mahdollista, että vangin toivomuksista huolimatta yhteydenpitoa lapsiin ei vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana ole ollut. Vankilassa oloaika on etäännyttänyt isät lapsistaan. Vapautumisen jälkeen suhde olisi kyettävä luomaan pitkän tauon jälkeen uudelleen. Usein tämä on isälle ja muulle perheelle vaativa tehtävä.

Olen työskennellyt myös lastensuojelun sosiaalityöntekijänä kunnan sosiaalitoimistossa. Kokemukseni mukaan vankilassa oleva isä jää helposti lapsia koskevan keskustelun ulkopuolelle. Vankilassa oleva isä nähdään usein negatiivisessa merkityksessä lapsen kannalta. En lähde tässä opinnäytetyössäni tarkastelemaan tähän problematiikkaan liittyviä moraalisia kytköksiä. Haluan kuvata vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä sellaisena kuin he itse sen kokevat.

Vankiloissa tehtävä vankiperheille suunnattu työ vaihtelee vankiloittain. Huolenani on, että se suunnitellaan vankilan resurssien mukaisesti ja vankien, isien, todelliset isyyteen liittyvät, tarpeet jäävät toissijaisiksi. Davis (2006) toteaa, että 1960-luvulta peräisin oleva vammaisliikkeen iskulause *Nothing about us, without us* (ei mitään meistä, ilman meitä) antaa kehittämistyölle vankan perustan. Vankiloissa tehtävää työtä tulisi kehittää vastaamaan paremmin myös niihin tarpeisiin, joita vangeilla on isänä olemiselleen. Tämä tulisi tehdä yhdessä vankien ja heidän perheidensä kanssa. Kehittäminen edellyttää työntekijöiden näkökulman laajentamista: oma tehtävä on nähtävä osana yhteistä toimintaa ja työtä. Tähän yhteistyö Konnunsuon vankilan kanssa on tarjonnut erinomaisen mahdollisuuden. Yhteistyö ja sen myötä saavutettu avoin dialogi on vienyt sitä suunnitelmallisesti eteenpäin. Tutkimuksestani saatua tietoa voidaan hyödyntää erityisesti vankilassa tehtävässä isyyttä tukevassa työssä.

Valitsemistani teemoista isäksi tuleminen ja isänä oleminen liittyvät suoraan yhteiskunnalliseen keskusteluun isien muuttuvasta roolista, muuttuneista perheistä ja vanhemmuudesta. Toiveenani on, että tästä opinnäytetyöstäni saatava tieto auttaa vanki-isiä koko rangaistusajan ylläpitämään ja vahvistamaan suhteitaan lapsiinsa. Toivon, että se antaa vankiloiden, Kriminaalihuoltolaitoksen ja kuntien perhe- ja lastensuojelutyöntekijöille tarvittavaa tietoa oman työnsä kehittämiseksi.

3 PERHE JA VANHEMMUUS YHTEISKUNNAN MUUTOKSESSA

Yhteiskunnan kehittyminen ja uudelleenorganisoiduminen ovat tuoneet erilaisia haasteita perheelle ja vanhemmuudelle. Maatalousyhteiskunnassa perheen ja lasten tehtävä ajateltiin erilaisena kuin mitä se nykyaikana, modernissa yhteiskunnassa, ajatellaan. Vanhemmuudelle asetetaan jatkuvasti uudentyyliä tehtäviä. Julkisessa keskustelussa erityisesti isän rooliin liittyvät vaatimukset ovat lisääntyneet.

3.1 Perheen kehitysvaiheet ja tehtävät

Perheen käsitettä voidaan lähestyä näkökulmasta, jossa perhe rakentuu tapahtumien kussu. Perheellä on omanlainen elämänkaarensa, joka pitää sisällään erilaisia vaiheita. Perinteisesti perhe on ymmärretty äidin, isän ja yhteisten lasten muodostamana ydinperheenä, vaikka nyky-yhteiskunnassa yhden perhemallin sijaan on löydettävissä useita erilaisia perhemuotoja (Virkki 1994: 6). Korhonen toteaa, että perhe ja vanhemmuus ovat nykyisin uudelleenarvioinnin kohteena. Sukupolvien välinen vuorovaikutus on muuttanut luonnettaan. Yhteiskunnallisessa keskustelussa perheessä tapahtuneita muutoksia on kuvattu niin sanottuina demografisina ilmiöinä, joilla tarkoitetaan uudenlaisien perhemallien lisääntymistä ja lapsiluvun pientymistä. Korhosen mukaan ajalle on ominaista, että monenlaiset perheratkaisut ovat kulttuurisesti hyväksytyjä. (Korhonen, 1999: 25)

Perheen kehitysvaiheina kuvataan seurustelu, avioituminen, lasten hankkiminen, pesän tyhjeneminen ja kolmen sukupolven väliset suhteet. Nykyisin mainitaan lisäksi avioero ja uusperhe. (Jallinoja 2000: 10.) Vaikka perheen kehitysvaiheista on löydettävissä erilaisia aikakausia, ei niiden järjestys ole samanlainen kaikissa perheissä. Erityisesti avioituminen ja lasten hankkiminen voivat olla käänteisessä järjestyksessä. Isyyden kannalta keskeisin lienee lasten syntymisen vaihe, jolloin isän rooliin kasvaminen alkaa ja on merkittävä tehtävä. Omat haasteensa isyydelle tuovat myös pesän tyhjeneminen, avioero tai uusperhe.

Suomalaisissa perherakenteissa on viime vuosikymmenien aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Perheitä perustavat ikäluokat ovat pienentyneet ja usein perhemuotona on avoliitto, joka on yleistynyt 1970-luvulta lähtien. Vuonna 2002 lakimuutos mahdollistaa juridisesti kaksi uutta perhetyyppiä: rekisteröity miespari ja rekisteröity naispari.

(Paajanen 2007: 10.) Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2007 lopussa 1 438 000 perhettä. Määrä on kasvanut edellisestä vuodesta. Perheisiin kuuluu 76 prosenttia väestöstä. Tyypillisin perhetyyppi on vaihtunut perinteisestä vanhemmista ja lapsista koostuvasta perheestä aviopariksi, jolla ei ole lapsia. Kaksi kolmasosaa perheistä on avioparien perheitä. Aviopareja, joilla on lapsia, oli noin 450 000. Avoparien perheitä oli 21 prosenttia ja yhden vanhemman perheitä noin 13 prosenttia. Saman sukupuolen rekisteröityjen parien perheitä oli reilu tuhat. (Tilastokeskus 2008.)

Tutkimuksissa on todettu, että suomalaiset kokevat perheen erittäin tärkeäksi asiaksi elämässään. (Liikkanen 2004; Reuna 1998.) Viime vuosina julkisuudessa on puhuttu paljon perhearvoista, perheen merkityksestä ja vanhemmuudesta. Esimerkiksi Jallinoja (2006) puhuu meneillään olevasta familistisesta käännteestä. Tämä tarkoittaa erilaisten perhemuotojen yleistymistä ja perheen määrittelemisen käymistä entistä haasteellisemmaksi.

3.2 Vanhemmuuden haasteet

Vanhemmuus on elämän mittainen rooli. Sosiaalipsykologiassa roolin käsite liitetään sosiaaliseen asemaan ja vuorovaikutukseen. Rooli nähdään luonteeltaan sosiaalisena. Morenon rooliteorian mukaan rooli liittyy yksilön persoonallisuuden kehitykseen. Tällöin roolista muodostuu myös yksilöllinen. Siitä voidaan erottaa fyysiset roolit, sosiaaliset roolit ja psykologiset roolit. Isä on esimerkki sosiaalisesta roolista, koska se kertoo suhteesta toiseen ihmiseen, lapseen. Psykologinen rooli taas kuvastaa isän persoonallista tapaa toimia. Moreno määritteli roolin tarkoittavan yksilön omaksumaa toimintatapaa tietyllä hetkellä tietyssä tilanteessa, joka on aina suhteessa toisiin ihmisiin tai asioihin (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 12–13)

Vanhemmuuden keskeisimmät roolit kehittyvät ja kypsyvät vanhemmuuden myötä. Vanhemmuus syntyy vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Vanhemmat saavat valmiudet roolissa toimimiseen omilta vanhemmiltaan, lapsuudestaan ja kasvuympäristöstään. Vanhemmille on aina annettu ohjeita ja asetettu tavoitteita, jotka ovat vaihdelleet aikakauden mukaan. Ohjeet ja tavoitteet sekä yleisesti vallitsevat käsitykset hyvästä vanhemmuudesta liittyvät yhteiskunnassa vallalla oleviin odotuksiin, arvoihin ja normeihin. (Kempainen 2001: 24). Vanhemmuuteen liittyviä rooleja on yritetty jäsentää eri tavoilla. Vanhemmuuden roolikartta on yksi. Se on työväline, joka kehitettiin ensisijaisesti

perhekuntoutukseen keskustelun apuvälineeksi sekä ajattelun jäsentämisen ja havainnollistamisen avuksi (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 10). Roolikartassa jokainen rooli kuvastaa vanhemman kokemusta, joka liittyy vanhemman toimintaa suhteessa lapseen. Roolit on jaoteltu kolmeen tasoon, jotka ovat hierarkkisesti suhteessa toisiinsa. Näitä ovat toimintarooli, tekoroolit ja operaatoroolit. Toimintarooleja ovat roolikartan pääroolit: huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. (Krack 2008.) Käytännössä roolien hierarkia toteutuu siten, että toimintaa ohjaavat motiivit. Vanhempi tekee tekoja, jotka tukevat lapsen hyvinvointia. Tekoja ohjaavat tavoitteet. Ne ovat niitä, joita vanhemmalla on suhteessa lapseensa. Operaatorooli toteutuu konkreettisesti toiminnassa. Käytännössä roolien hierarkia toteutuu esimerkiksi seuraavalla tavalla: rakkauden antaja (toimintarooli), suojelija (tekorooli) ja kieltää väkivaltaelokuvien katsomisen (operaatorooli). (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 14–15)

Korhonen (1999) toteaa, että yhteiskunnan muuttuessa lasten merkitys on muuttunut ristiriitaiseksi. Lasten kasvatuksen eriytyminen on etäännyntäytynyt tuotannollisesta toiminnasta ja samalla muuttanut niin lasten hankintaan kuin vanhempien kasvatustavoitteisiin liittyviä tavoitteita. Korhonen sanoo, ettei kasvatusta ole enää "olemista", jolla tarkoitetaan lapsen kasvamista arkea elämällä yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. Kasvatus on muuttunut tietoiseksi toiminnaksi. On alettu puhua kasvatustietoisuudesta. Kasvatukseen liittyvä kulttuuri on muuttunut tottelevaisuudesta keskustelu- ja neuvottelukulttuuriksi. Ennen teollista yhteiskuntaa lapsen tahto oli tiukasti vanhemman määrittelemää. Siirryttäessä moderniin ja jälkimoderniin yhteiskuntaan lapsi on muuttunut projektiksi. Kasvatus on muuttumassa yhdessäoloksi. Muutos näyttäytyy suurten ikäluokkien lapsuudessa ja nuoruudessa korostuneesta aikuisten kunnioittamisesta, nykyiseen lasten oikeuksiin ja vanhemman velvollisuuksiin lapsen kehityksen turvaajina korostuvaan näkemykseen. (Korhonen, 1999: 27–28; 45–55)

Lasten hyvinvointi on vanhempien vastuulla. Se vaatii vanhemmilta vahvuutta, viitteellisyttä ja aikaa. Vaaditaan neuvottelutaitoa, kykyä perustella asioita ja joustavuutta. On oltava myös looginen. (Ahlström 2006: 84.) Lasten kasvatusta on osa perheen arkielämää, joka voi olla myös tylsää ja sisältää rutiineja. Hyvä vanhemmuus tai aikuisuus edellyttää itsensä hyväksymistä. Hyvä vanhempi suojelee lasta aikuisuuteen kuuluvilta huolilta. Pikkulapsen vanhempia tarvitaan lapsen elämässä konkreettisesti kaikessa. Nuoruusikä muodostaa haasteen niin lapselle kuin aikuisellekin. Molempien on kehitettävä. Aikuisuuden kasvamiseen liittyy ymmärrys siitä, että lapset elävät omaa elämäänsä.

sä ja tieto siitä, ettemme voi tätä elämää heidän puolestaan elää. Vanhemmuuteen liittyy myös luopuminen, joka on edessä kaikilla vanhemmilla. (Hermanson 2006: 33–35.)

Hougaard käyttää lapsen parasta haluavasta, sujuvasta ja tulevaisuuteen keskittyvästä kasvatusteesta nimitystä curling- vanhemmuus. Suomalaisessa lehdistössä sitä on kutsuttu ”palvelupenska”- ilmiöksi. Sillä on kuvattu yleisesti keskiluokkaista vanhemmuutta, niin sanottuja tavallisia perheitä, joissa lapsen keskitytään paljon. Tällaiseen vanhemmuuden malliin kuuluu osana eläminen harhassa, että rajojen asettaminen tai niiden osoittaminen lapselle olisi neuvottelukysymys. (Hougaard 2005.) Tätä on kritisoinut esimerkiksi psykologi Keijo Tahkokallio (2001). Hänen mukaansa vanhemmat eivät voi vetäytyä pois rajojen asettajan roolista ja siirtää vastuuta lapselle.

Sinkkonen puhui 1990-luvulla yleisestä isättömyydestä. Tämä tarkoitti, että monet, erityisesti pojat, kasvavat naisten ympäröimänä, melkein ilman isää. Tuolloin isien vetäytymistä perheistä ja lastenkasvatuksesta pidettiin tavanomaisena ja hyväksyttävänä. Tutkimuksissa on todettu, että isän merkitys lasten ja erityisesti poikien kehitykselle on erittäin tärkeä. On osoitettu, että isyys ja huolenpito lapsista vähentävät merkittävästi poikien väkivaltaista käyttäytymistä. (Sinkkonen 1990: 141.) Tämä on tärkeä huomio myös tämän tutkimuksen kannalta.

Vanhemmuus- ja perhesuhteet ovat yksi osa lapsen ja nuoren sosiaalisia suhteita. Psykologisesti ja kulttuurisesti tarkasteltuna ne ovat ainutkertaisia ja erityisiä. Nyky yhteiskunnassa niille on ominaista monimuotoisuus. Vanhemmuuteen ja perhesuhteisiin liittyvä muoto tai merkitykset voivat vaihdella suuresti. (Forsberg – Nätkin 2003: 16–22.) Viime vuosina erityisesti isyyttä ja sen merkitystä on ryhdytty tarkastelemaan laajemmin.

3.3 Lasten kasvatusta: työnjatkajasta itsensä toteuttajaksi

Isyyden historiallinen tarkastelu osoittaa, että isyyteen sosiaalisena instituutiona liittyi patriarkaalinen kasvatustraditio. Lainsäädäntö tuki tätä pitkään määrittelemällä isät lasten virallisiksi holhoojiksi. (Pulma 1987: 12) Maatalousyhteiskunnassa lasten kasvatuksella oli selkeä tavoite: heitä kasvatettiin oman työn jatkajaksi. Lapset edustivat vanhemmilleen tulevaisuuden turvaa. Lasten kasvatusta ei kuulunut arkielämään tietoisena ja tavoitteellisena toimintana. Poikkeuksen muodostivat kurinpito- ja uskontokasvatusta.

Käskyt ja kiellot ohjasivat käyttäytymistä. (Korhonen, 1999: 26) Isyyteen liittyi vahvasti isänmaallisuus ja isä toimi perheen ehdottomana auktoriteettina (Huttunen 2001: 83).

Vanhemmuus modernissa ja jälkimodernissa yhteiskunnassa on muuttunut. Kulttuurissa tapahtunut muutos on siirtänyt vastuun toisista vastuuksi omasta itsestä. Yhteiskunnan perustana on yksilöllisten suoritusten ideologia. Itsensä toteuttaminen ja oman identiteetin etsiminen muuttuvat velvollisuudeksi, jonka seurauksena elämäntyyli - myös perhe-elämä ja vanhemmuuden muodot - moninaistuvat. Perhe-elämä on muuttunut epävakaksi. Korhonen väittää, että vanhemmuuden muutokset liittyvät kiinteästi myös yhteiskunnan sukupuolijärjestelmässä tapahtuneisiin muutoksiin, naisten ja miesten roolien moninaistumiseen. Hän liittää naisten palkkatyöhön siirtymisen synnyttämät jännitteet olennaisena osana vanhemmuudessa tapahtuneisiin muutoksiin. (Korhonen, 1999: 28–45)

Vankeinhoidossa ymmärrys perheen käsitteestä on vankiloiden kannalta oleellinen muun muassa perhetapaamisten takia. Vankeinhoitolaitoksessa perheellä tarkoitetaan samassa taloudessa eläviä. Yleisesti puhutaan perheenjäsenistä. Sukulaisuus voi perheen kannalta olla yhdistävä tekijä, vaikka se ei vankeuden kannalta ole välttämätön. Yhdessä asuminen on keskeisempi nimittäjä. Asuminen samassa taloudessa tai osoitteessa ei kuitenkaan aina liitä henkilöä perheeseen. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 15.) Vuonna 2007 eronneita vankeja oli enemmän kuin naimisissa olevia. Naimattomia oli 57 % (Vankeinhoitolaitos 2007.)

4 NÄKÖKULMIA ISYYTEEN

Kirjallisuudessa isyyttä pyritään määrittelemään eri tavoin, mutta tämä on osoittautunut vaikeaksi ja ongelmalliseksi tehtäväksi (Huttunen, 2001: 57; Korhonen, 1999: 81.) Perinteisesti isä-sana on käytetty puhuttaessa miehen ja lapsen välisestä biologisesta yhteydestä. Biologisella isyydellä on nähty olleen valta-asema isyyden määrittelyssä (Huttunen, 2001: 57, 59.) Toisille isä on arvonimi, jonka käytöstä päättävät lapset tai vanhemmat. Isyys on tällä hetkellä monimuotoisempaa kuin koskaan aikaisemmin. Isät toteuttavat isyyttään erilaisissa perhetilanteissa. Yhä useampi isä asuu erossa lapsistaan tai on osa uusperhettä. Monelle isänä oleminen on jatkuva haaste. Isyys syntyy eletystä elämästä: siihen liittyvistä iloista ja suruista. Jokaisen miehen ja isän henkinen kasvamisen ja kehittyminen jatkuvat läpi elämän. Isyyttä pidetään sosiaalisesti rakentuneena,

kulttuurisena ilmiönä, jolloin sitä opitaan ja siinä kehitetään sosiaalisessa toiminnassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Nykyisin isälle asetettavat odotukset ovat erilaiset kuin muutama sukupolvi sitten. Isyyden odotetaan tarjoavan perheessä tasavertaisen kasvattajan kumppaninsa kanssa. Samanaikaisesti myönnetään, ettei ole yhtä oikeaa tapaa olla isä. (Juvakka – Viljamaa 2002: 7-9.)

4.1 Isyyden teoreettiset mallit

Perinteisiä biologista isyyttä korostavia näkemyksiä on ryhdytty kyseenalaistaminen monesta syystä. Yksi keskeinen on ollut keinoalkuisten hedelmöitysten aiheuttama problematiikka. Se on saanut aikaan uusia isyyttä koskevia variaatioita. Huttunen (2001: 60–65) jakaa isyyden neljään osa-alueeseen: 1) biologinen isyys, 2) juridinen eli laillinen isyys, 3) sosiaalinen isyys ja 4) psykologinen isyys.

Biologinen isyyden määritelmä on perinteinen, jolla tarkoitetaan sitä, että biologinen isä on mies, joka on siittänyt lapsen joko normaalilla luonnonmenetelmällä tai keinohedelmöityksellä. Miehen ja lapsen välillä vallitsee biologinen, perinnöllinen suhde. On miehen asema tai merkitys lapselle mitä tahansa perimän ansiosta, mies on mukana lapsessa koko tämän elämän ajan. Biologiseen isyyteen liittyy selkeä ristiriita. Jos isänä olemisen halutaan nähdä suhteena lapseen, johon liittyy vuorovaikutusta, kommunikaatiota ja toistensa tuntemista, ei biologinen yhteys sellaisenaan ole riittävä isyyden ehto, vaan tarvitaan täsmällisempää määrittelyä. (Huttunen, 2001: 58–59)

Marin (1994) toteaa, että viime vuosisadan vaiheesta alkaen perheen erimuotoinen juridisointi on ollut tyypillistä (Marin, 1994: 17.) Juridinen eli laillinen isyys tarkoittaa isyyden yksityisoikeudellista puolta. Se määrittää kenellä on yhteiskunnan antamia oikeuksia ja asettamia velvollisuuksia lapseen nähden lain edessä. Juridisesti isäksi voi tulla avioliitosta syntyvän isyys oletaman kautta, isyyden tunnustamisen tai vahvistamisen sekä adoption perusteella. Avioliitto ja adoptio takaavat isälle suoraan täysivaltaiset juridiset oikeudet. Sen sijaan isyyden tunnustamisen yhteydessä siihen liitetään mukaan huoltajuus ja elatusvelvollisuus. Juridiseen isyyteen liittyy kiinteästi huoltajuus, jonka saatuaan miehen juridinen isyys on täysivaltaista. (Huttunen, 2001: 60–62)

Sosiaalinen isyys tarkoittaa konkreettista lapsen kanssa olemista, asumista ja arjen jakamista. Sillä tarkoitetaan myös hoivan, huolenpidon ja ajan antamista lapselle. Siihen

kuuluu myös näyttäytyminen lapsen kanssa julkisesti erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Todellisuudessa sosiaalinen isä on usein myös laillinen isä. (Huttunen, 2001: 62–63)

Psykologisella isyydellä tarkoitetaan tunnepohjaista, kiintymykseen perustuvaa isäsuhdetta. Se määrittyy usein lapsen kautta, siitä ketä lapsi pitää isänään, keneen hän turvaa ja kehen hän on kiintynyt. Miehen kannalta psykologinen isyys näyttäytyy tunnepohjaisena voimakkaana haluna hoivata, suojella, auttaa, olla lähellä ja viettää aikaa yhdessä. Psykologisen isyyden kannalta olennaista on se, että sekä lapsi että isä kokevat aitoa iloa ja tyydytystä yhdessäolosta. Huttunen (2001) toteaa, että psykologinen isyys tuo esiin asetelman, jossa mies joutuisi ansaitsemaan sen olemuksellaan, käyttäytymisellään ja toiminnallaan. Äitiyden ajatellaan yleisesti syntyvän odotuksen, synnytyksen, imeytyksen ja varhaishoidon myötä. Näin ajatellen psykologisen isyyden syntyyn vaikuttaisi se, miten isä on läsnä erilaisissa hoitotilanteissa heti syntymästä lähtien. (Huttunen, 2001: 64–65)

4.2 Erilaiset isätyypit

Erilaisia isätyyppejä ovat määritelleet muun muassa Huttunen, Korhonen sekä Juvakka ja Viljamaa. Huttunen erottaa neljä isätyyppiä: miehet, joille isyys on aidosti tärkeä asia elämässä, kutsutaan sitoutuneiksi isiksi. Heikosti sitoutuneita isiä ovat puolestaan ne, jotka eivät pidä isyyttä elämässään tärkeänä. Aktiivisia isiä ovat ne miehet, jotka viettävät paljon aikaa lastensa kanssa. Vastaavasti passiivisia isiä ovat ne, jotka eivät vietä lastensa kanssa aikaa. (Huttunen 2001: 82) Korhonen puolestaan on jaotellut tutkimuksensa isätyypit seuraavasti: vastuutaan korostavat isät, taustalta tukijat, miehiset auktoriteetit, toiminnalliset isät ja otteensa menettäneet isät. Lisäksi Korhonen erottaa vielä yhden isätyypin: poikkeuksellisen ”äidillinen” isä (Korhonen 1999: 144.) Juvakka – Viljamaa hahmottelevat seitsemän isätyyppiä: kivaisä, kurinpitäjäsä, uraisä, välinpitämätön isä, pehmoisä, kilpailijaisä ja ajattelijaisä. (Juvakka – Viljamaa 2002: 23- 28.)

Huttunen (2001) on tyypitellyt isyyttä myös sen perusteella, miten tärkeäksi mies arvioi oman olemisensa isänä ja sen mukaan paljonko hän antaa aikaansa lapsilleen. Hänen lähtökohtanaan on isyys ydinperheessä, jonka hän määrittelee kaksivanhempaisen perheen isyydeksi. Isän asemassa oleva mies on biologisesti, sosiaalisesti ja juridisesti kaikkien perheessä elävien lasten isä. Huttunen toteaa näiden isätyyppien esiintyvän myös muissa perhetyypeissä. (Huttunen 2001: 81)

Aktiivisten ja sitoutuneiden isien isyys on heille tärkeä arvona ja käytäntönä. He ilmaisevat tämän viettämällä paljon aikaa lastensa kanssa. Tällaisia ovat muun muassa vastuutaan korostava isä, perheenpää- isä, osallistuva isä, toiminnallinen isä ja hoitava isä. Aktiiviset ja heikosti sitoutuneet isät viettävät aikaa lastensa kanssa huolimatta siitä, ettei isyys ole heidän elämässään tärkeimpiä asioita. Tällaisia ovat taustalta tukija, leikkivä isä, äitiä auttava ja rutiini- isä. (Huttunen 1999: 82.)

Passiiviset ja sitoutuneet isät puolestaan pitävät isänä olemista henkilökohtaisesti tärkeänä, mutta käytännössä erilaiset esteet aiheuttavat sen, etteivät he voi antaa lapsilleen aikaa toivomallaan tavalla. Tällaisia ovat kiireiset, ahdistuneet ja kaipaavat isät. Passiiviset ja heikosti sitoutuneet isät eivät pidä isyyttään tärkeänä, eivätkä siihen panosta. Huttunen toteaa, että juuri nämä isät saavat julkisessa keskustelussa vähiten ymmärrystä. Tähän isyysluokkaan joudutaan kuitenkin hyvin monenlaisista syistä. Aina kyse ei ole isän itsensä valitsemasta tilanteesta. Tällaisia isä ovat kypsymättömät, poissaolevat ja väistyvät isät. (Huttunen, 2001: 82; Korhonen 1999: 144–155.) Tällaisia ovat myös välinpitämättömät isät ja uraisät, joiden kiinnostuksen kohteena on muu kuin perhe tai lapset. (Juvakka – Viljamaa 2002: 25–26.)

Huttusen mukaan aktiivisia ja sitoutuneita isä edustavat perheenpää- isät, osallistuvat isät ja hoitavat isät. Perheenpää- isyys on erityisesti ydinperheissä esiintyvä isyyden muoto, johon liittyy patriarkalisuus, isävaltaisuus ja sukupuolten jakautuneet roolit. Isän tehtävä on ohjata ja opastaa lapsia ja asettaa rajat lapsille. Isällä on ehdoton auktoriteettivalta perheessä. Lasten kanssa oleminen ja puuhaileminen voi jäädä, jos jotkut muut asiat niin vaativat. Isä on perheen käytettävissä, mutta usein omilla ehdoillaan. Perheenpää- isästä voidaan käyttää myös nimitystä patriarkaalinen isä, jolle haetaan oikeutusta Raamatusta asti. Äidillä on tässä mallissa merkittävä rooli isän tukena systeemin tukijana. (Huttunen 2001:83.) Tästä Juvakka ja Viljamaa käyttävät nimitystä kurinpitäjäisiä, jolla usein on huonoja muistoja oman isänsä toteuttamasta kasvatuksesta (Juvakka – Viljamaa 2002: 24.)

Osallistuvat ja hoitavat isät puolestaan noudattavat systeemissään tasa-arvoisempaa suhdetta vanhempien välillä ja vanhempien työnjakoon liittyvät ratkaisut eivät ole merkityksellisiä. Mies ei omaa erityistä halua tai tarvetta toimia perheenpäänä. Huttunen väittää, että tästä johtuen nämä isät ovat läheisempiä lapsilleen ja suhde lapsiin on välit-

tömämpi. Kun pomottaminen jää vähemmälle, tuodaan lapsista välittäminen esiin arkisemmin ja konkreettisemmin. Osallistuminen lasten hoitoon ja kasvatukseen on näille isille tietoisien toiminnan tulosta. Hoitavan isän erityisenä tunnusmerkkinä on, että hänen aktiivinen roolinsa lapsen kanssa alkaa heti lapsen syntymän jälkeen. (Huttunen 2001: 83–84.) Juvakka ja Viljamaa käyttävät tästä isätyypistä nimitystä pehmoisät, jotka panostavat isyyteensä muun muassa lukemalla kasvatustietoista ja tavoittelemalla kasvatustietoisuutta. (Juvakka – Viljamaa 2002: 27).

Korhonen (1999) toteaa, että vastuutaan korostavat isät pitävät lasten kasvatuksessa tärkeänä vanhempien vastuuta. Vanhemmat pyrkivät olemaan ratkaisuihinsa johdonmukaisia. Vastuullisuus ilmenee esimerkiksi rajojen asettamisena ja lasten ohjaamisena hyviin harrastuksiin. Korhonen väittää, että tällaisten isien elämäntyyli on perhekeskeistä, joka ilmenee siten, että isä on lasten saatavilla, valmiina auttamaan ja heille annetaan aikaa. Vastuu ulottuu myös kodin ulkopuolelle. Esimerkiksi koulunkäynnin merkitystä korostetaan. (Korhonen 1999: 145–148.)

Isät, jotka on nimetty taustalta tukijoiksi, toimivat tukea antavana taustahahmona. Vastuu on siirtynyt lapselle. Elämä on se, joka lasta opettaa. Isyydessä korostuu tukeminen ja kannustaminen. Lapsen elämään puuttumista tarvitaan silloin, kun hän syystä tai toisesta poikkeaa oikealta tieltä. Puoliso kantaa vastuun kasvatuksesta ja läheisestä huolenpidosta. Kasvatusote on sallivampi kuin esimerkiksi vastuutaan korostavilla isillä. (Korhonen 1999: 148–150.)

Toiminnallisten isien vuorovaikutusta lasten kanssa luonnehtii aktiivinen yhdessä tekeminen ja toimiminen. He viettävät paljon aikaa lastensa kanssa. Yhdessäolo on vastavuoroista ja molemminpuolista. Isät ohjaavat lapsia harrastuksiin ja kokevat tätä kautta osallistuvansa lasten kasvatukseen. Tästä seuraa myös kokemus puolison kanssa jaetusta kasvatuksesta. Kuitenkin vaimolla on päävastuu arjen toimivuudesta. Kasvatusote on melko salliva. Ohjaaminen on kannustavaa. (Korhonen 1999: 150–152.) Juvakka ja Viljamaa puhuvat kivaisästä tai kilpailijaisästä, jotka omalla tavallaan tukevat aktiivista toimintaa lasten kanssa. (Juvakka – Viljamaa 2002: 23–28.)

Korhosen nimeämien miesten auktoriteettien osallistuminen lasten kanssa olemiseen on kytköksissä sukupuoli- ja sukupolvijakoon. Suhde lapseen on hierarkkinen, jossa isä on ylempänä lasta. Isien omat työ- ja harrastusmenot ovat heille tärkeitä ja tästä johtuen

he ovat etäällä lasten arjesta. Vastuu kasvatuksesta on vaimolla, mutta isä puuttuu tilanteeseen tarvittaessa. (Korhonen 1999: 152–154.)

Otteensa menettäneillä isillä heidän omat toiveensa ja halunsa ja todellisuus eivät kohtaa. He haluaisivat olla mukana lastensa elämässä ja vaikuttaa siihen. Heiltä kuitenkin puuttuu siihen tarvittava auktoriteetti tai suhde lapsiin ei ole vastavuoroinen. Korhonen toteaa, että näiden isien kasvatusote on herpaantunut ja tästä syystä vastuu lasten kasvatuksesta on puolisoilla. Korhonen nimeää vielä yhden isätyypin, joka esiintyi hänen tutkimuksissaan selvästi poikkeuksellisenä: poikkeuksellinen ”äidillinen” isä. Tässä isyys ja perhe korostuvat merkittävästi. Työ- ja muu elämä järjestellään sen mukaisesti, miten se onnistuu suhteessa perhe-elämään. Suhde lapsiin on läheinen ja tasavertainen. Vastuullisuus lapsista merkitsee kokonaisvaltaista huolenpitoa. (Korhonen 1999: 154–158.) Huttunen käyttää tämäläisyydestä isästä nimitystä ”uusi isä”. (Huttunen 2001: 57–58.) Juvakan ja Viljamaan jaottelussa tästä käytetään nimitystä ajattelijaisä, joka osaa heittäytyä lapsen maailmaan ja haluaa viettää lasten kanssa aikaa. Hän pitää perhettä tärkeänä ja on sen vuoksi karsinut omia harrastuksiaan, työtään ja kaverisuhteitaan. (Juvakka- Viljamaa 2002: 28.)

4.3 Isyystutkimukset

Isyyttä ja isää koskeva tutkimustraditio on nuori. Ensimmäiset isää koskevat tutkimukset tehtiin 1950- ja 70-luvulla kehitys- ja perhepsykologisissa tutkimuksissa. Alkuun tutkimukset keskittyivät varhaislapsuudessa vaikuttavien tekijöiden tarkasteluun, joissa isän rooli nähtiin lähinnä yhtenä taustamuuttujana. Ajalle oli tyypillistä, että tutkimusten ennako-olettamuksena oli, että saadut tutkimustulokset ovat miehille epäedullisia. (Korhonen 1999: 84–96.) Tutkimuksissa on muun muassa todettu, että isän merkitys lasten ja erityisesti poikien kehitykselle on erittäin tärkeä. On osoitettu, että isyys ja huolenpito lapsista vähentävät merkittävästi poikien väkivaltaista käyttäytymistä. Mikäli lapset ovat kokeneet liian paljon vaille jäämistä, pettymyksiä ja muuta psyykkistä kipua suhteessa saamaansa rakkauteen ja huolenpitoon, voi siitä seurata tuhoavaa ja toisia vahingoittavaa käyttäytymistä. (Sinkkonen 1998: 25–28.)

Isyyteen kohdistuvat tutkimukset laajentuivat ja monipuolistuivat samanaikaisesti miehisyyden ja isyyden käsitteiden muuttuessa. Yhteiskunnalliset kehitysvaiheet, johon kuului muun muassa naisten koulutustason kohoaminen ja työelämään siirtyminen sekä

tasa-arvokeskustelun laajeneminen, ovat muokanneet isyyteen liittyvää keskustelua ja tutkimusta. Suomessa miestutkimus alkoi 1980-luvun alkupuolella tehdyistä elämäntapatutkimuksista, jotka tarkastelivat esimerkiksi asunnottomia alkoholisteja ja miesten sosiaalisia ongelmia. Miestutkimuksen keskeisenä lähtökohtana on ollut ihmistä koskevien tutkimusten näkökulma, joka ei ole ottanut sukupuolta huomioon. Miesten kokemukset elämästä miehinä eivät ole olleet analyttisesti kiinnostavia (Jokinen 1999: 15–49.) Miesten uudenlainen kiinnostus lapsiin alkoi näkyä mieskirjallisuudessa 1990-luvulla. Omat lapset sijoituivat miesten elämässä entistä enemmän keskeiselle sijalle. Ero isien ja äitien välillä alkoi tasoittua. (Junkkari – Junkkari 1996: 173)

Isyystutkimukseen liittyy generatiivisuuden käsite, jota käyttävät muun muassa Snarey ja Huttunen. Käsitteen loi psykoanalyttikko Erik. H. Erikson (1982), joka tarkoitti sillä halua ja kykyä huolehtia ja hoitaa seuraavaa sukupolvea vauvasta aikuiseksi. Eriksonin mukaan generatiivisuus sijoittuu miehen varhaisen keski-iän keskeiseksi sisällöksi. Snarey (1993) on tarkentanut generatiivisuuden käsitettä luokittelemalla sen seuraavasti: 1) biologinen, 2) vanhemmuuteen liittyvä ja 3) yhteiskunnallinen generatiivisuus. (Snarey 1993: 19–25.)

Biologinen generatiivisuus kohdistuu oman geneettisen perimän varmistamiseen ja merkitsee lapsen odotukseen ja syntymään valmistautumista sekä imeväisikäisestä huolehtimista. Vanhemmuuteen liittyvä generatiivisuus puolestaan kohdistuu omista lapsista huolehtimiseen. Sen lähtökohtana on rakkaus lapseen ja se ilmenee sitoutumisena lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Erikson (1982: 67) toteaa, että se merkitsee myös uhrauksia, jolloin vanhemmuus on myös moraalinen tehtävä. Yhteiskuntaan liittyvä generatiivisuus ulottuu laajemmalle kuin vain omaan perheeseen. Se kohdistuu nuorempien sukupolvien tulevaisuudesta huolehtimiseen. Se voi ilmetä muun muassa mentorointina ja oman elämäkokemuksensa jakamisena nuorten kanssa. Yleensä sitä toteutetaan keski-ikäisenä. Snareyn mukaan generatiivisuuden eri lajit on nähtävä toisiinsa kytkettyinä. (Snarey 1993: 19–25.)

Biologinen generatiivisuus valmentaa vanhemmuuteen, kun taas vanhemmuuteen liittyvä generatiivisuus valmistelee mahdollisuutta laajemmalle yhteiskunnalliselle osallistumiselle. Yhteiskunnalliseen generatiivisuuteen voivat osallistua myös sellaiset ihmiset, joilla ei ole lapsia. Generatiivisuuden kokemuksen saavuttaminen edellyttää sitoutumista, uhrauksia ja kykyä rakastaa. (Snarey 1993: 19–25.) Keski-ikään tultaessa mie-

hen tarve generatiivisuuteen vahvistuu. Hän on kypsempi ottamaan huolenpitolvastuuta ja toimimaan jälkipolvien tulevaisuuden hyväksi. (Levinson 1978: 329.)

4.4 Lapsen oikeus isäänsä

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta. Lasten hyvinvointi on monelta osin turvattu lainsäädännön keinoin. Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta määrittelee lapsen huollon seuraavasti: ”Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoin kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä”. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 luku 1 §.) Myös YK:n lasten oikeuksien sopimus määrää, että lapsella tulee olla oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Päätösvalta alaikäisen asioissa kuuluu yleensä huoltajalle tai holhoojalle. Lapsen edun tulee olla aina ensi sijalla, kun tehdään lapsia koskevia päätöksiä, lakeja tai ratkaisuja yhteiskunnan kaikilla aloilla. Suomi on ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1991, joka on osa sisäistä lainsäädäntöämme. Myös Suomen perustuslaissa (1999) on lapsen oikeuksia koskevia säännöksiä.

Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona lapsi ei asu. Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1 luku 2 §.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun on luonnollisesti määrättävä myös vanhempien tai muiden lasten huoltajien toimintaa (artikla 18). Lapsen ja vanhempien tai huoltajien etu voivat olla myös ristiriidassa. Lapsen etu on käsitteenä vaikea. Lapsen etu määrittyy tilannesidonnaisesti, ja se tulkitaan eri tilanteissa eri tavalla. (Enroos 2008: 17.)

Yhteydenpito omaan vanhempaan on lapselle tärkeä. Sitä tarvitaan muun muassa identiteetin rakentamisessa. Jos yhteydenpito loppuu ja lapsi ei tapaa vankilassa olevaa vanhempansa, seurauksena voi olla vieraantuminen. Ero voi synnyttää lapselle myös erilaisia pelkoja. Yhteydenpidon turvaamisella ja tapaamisten avulla voidaan tukea lapsen kehitystä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: 24.)

5 ISYYYS EHDOTTOMASSA VANKEUSRANGAISTUKSESSA

Kriminologisessa tutkimuksessa keskeinen käsite on rikos, joka voidaan määrittellä usealla tavalla. Yleisemmin käytetty on niin sanottu legiaalinen määrittely. Sen mukaan rikoksina on pidettävä sellaisia tekoja, joista laki määrää rangaistuksen. Rikollisuus määrittyy pitkälti yhteiskunnan päättämän lainsäädännön mukaan. Tällöin rikollinen on henkilö, joka syyllistyy lain mukaan rangaistavaan tekoon. (Laitinen – Aromaa 2005: 11–13).

Vankeinhoito on osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Vankeinhoitolaitos ja yksittäiset vankilat panevat täytäntöön tuomioistuinten määräämät vankeusrangaistukset. Suomen seuraamusjärjestelmässä vankeusrangaistus on ankarin keino ja valtion voimakkain puuttuminen kansalaisen asemaan ja koskemattomuuteen. (Neiramo 2002: 34.) Vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoon liittyvä lainsäädäntöä koskeva kokonaisuudistus tehtiin vuonna 2006. Vankeuslaki tuli voimaan 1.10.2006. Siinä asetetaan vankeuden täytäntöönpanolle kaksi tavoitetta: 1) lisätä vangin valmiuksia rikoksettoman elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan ja 2) estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (Myhrberg 2007: 11–12; Mohell – Pajunoja 2006: 15.) Isyyteen liittyvien roolien tukeminen voi olla yksi keino edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana yhteydenpito lasten kanssa asettaa haasteen isyydelle.

Seuraavassa kuvaan tarkemmin mitä ehdottomalla vankeusrangaistuksella tarkoitetaan, millaiset säädökset sitä ohjaavat ja millaisia mahdollisuuksia isillä on pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Lisäksi kuvaan lyhyesti vankiloissa tehtävää työtä, jolla voidaan tukea vankia ja tämän perhettä rangaistuksen suorittamisen aikana. Näiden käsitteiden selittäminen on tärkeää, koska ne määrittävät reunaehdot vankilassa tehtävälle työlle.

5.1 Ehdoton vankeusrangaistus

Suomen seuraamusjärjestelmässä rangaistuksena voidaan tuomita vankeusrangaistus. Se voidaan tuomita joko ehdollisena tai ehdottomana. Ehdotonta vankeutta käytetään silloin, kun teko on ollut hyvin vakava tai jos rikoksentekijä on syyllistynyt ehdollisen rangaistuksen aikana uusiin rikoksiin. Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä ehdotonta

vankeutta suoritetaan vankilassa määräosa. Täysi-ikäinen, ensimmäistä kertaa vankilassa oleva, niin sanottu ensikertalainen, suorittaa rangaistuksestaan puolet. Rikoksenuusi- ja, joka on siis vankilassa vähintään toista kertaa, suorittaa kokonaisrangaistuksestaan 2/3 osaa. (Vankeinhoitolaitos 2008.)

5.2 Vankeuden täytäntöönpanon yleiset säännökset ja vaatimukset

Vankeutta koskevia yleissäännöksiä ovat monella tavalla muokanneet kansainväliset sopimukset ja suositukset. Vankien kannalta tärkeitä ovat Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus vuodelta 1966 (SopS 7-8/1976) ja Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1990 (SopS 16–17/1990). Myös YK:n yleiskokouksen vuonna 1984 hyväksymä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun vastainen yleissopimus (SopS 59–60/1989) ja Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämiseksi (SopS 16–17/1991). (Mohell – Pajuoja 2006: 16.) sekä Euroopan vankisäännöt (1987) ja Vankeinhoidon vähimmäissäännöt (1955, 1957) ovat osaltaan turvaamassa isien mahdollisuuksia pitää yhteyttä lapsiinsa vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana.

Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Se ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia paitsi niitä, joista säädetään lailla tai jotka aiheutuvat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön niin, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangille. Vankeuslakiin sisältyvä normalisuusperiaate edellyttää, että vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita (VankL 1 luku 3 § 3 mom.) Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttä ja toimintakykyään on tuettava ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään (VankL 1 luku 3 § 1 mom.) Haittojen vähentämiseksi ja toimintakyvyn säilymiseksi vangeilla on mahdollisuus saada psykologista neuvontaa, tukea ja hoitoa, sosiaalista kuntoutusta ja sielunhoitoa. Tässä työssä ovat mukana myös vankilan ulkopuoliset organisaatiot kuten esimerkiksi Suomen Punainen Risti ja eri seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen työntekijät ja vapaaehtoiset. Vapautumisvaiheessa yhteistyötä tehdään eri viranomaisten kanssa. (Myhrberg 2007: 15–18.) Nämä toimijat ovat osaltaan tukemassa vankeja niin vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana kuin vapautumisvaiheessakin.

Lain mukaan vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamisesta, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Tätä kutsutaan rangaistusajan suunnitelmaksi (Ransu). Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta vankeusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. (VankL 4 luku 1-3 §.) Se korostaa rangaistusajan hallittua, prosessinomaista luonnetta. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan aluevankilan sijoittajayksikössä, jossa arvioidaan vangin riskit ja tarpeet.

Keskeisenä arvioinnin kohteena ovat vangin sosiaaliset suhteet. Erityisesti nämä arvioidaan silloin, kun ne toimivat uusintarikollisuutta vähentävänä tekijä ja voimavarana rikoksettomuuteen tähtäävässä elämässä. Tärkeää on, että vanki itse näkee sosiaalisten suhteiden merkityksen. Riski- ja tarvearviossa vanhemmuuden taitojen ja roolia suhteessa lapseen on ohjeistettu seuraavasti: ”Tarkastellaan haastateltavan suhteita lapsiin (tai yhdessä asuvan puolison/kumppanin lapsiin) heihin kohdistuvan tuen, kontaktin, hoivan, vastuun, ymmärryksen ja käyttäytymisen sekä yhdessä tekemisen kautta. Tarkastellaan kysymystä näkökulmasta, miten suhde lapsiin tukee haastateltavaa tavoittelevaan rikoksetonta ja päihteetöntä elämäntapaa. Tarvitseeko hän erityisesti tukea vanhemmuuden taitojen kohentamiseksi”. (Rimpiläinen 2008.)

Vanhemmuuden taitojen ja vanhemman roolin ottamisen arvioiminen on haasteellinen tehtävä. Saadut tiedot perustuvat vangin kertomukseen ja erilaisiin kirjallisiin dokumentteihin. Rangaistusajan suunnitelmia laativien erityissuunnittelijoiden on nojattava omaan ja työryhmän asiantuntijuuteen arvioidessaan, miten vanhemmuutta voi eri olosuhteissa toteuttaa, mitkä ovat vanhemman resurssit ja miten lapsen etu toteutuu tässä kokonaisuudessa. Tästä kaikesta on muodostettava käsitys, miten suotavana ja vahvasti tuettavana vanhemmuus nähdään vankeusaikana. Erityisen haasteelliseksi tämän tekee se, että erityissuunnittelijat eivät tapaa lasta tai muuta vangin lähipiiriä. Vankilaolosuhteissa vanhemmuuden huomioimisen lähtökohtana ei voi olla ainoastaan se, mitä vanki itse toivoo. On huomioitava myös se, miten vanhemmuus voi pitkällä tähtäimellä vahvistua ja tukea samanaikaisesti niin vankia kuin lasta. Arvioinnin vaikeuden lisäksi on huomioitava myös se tosiasia, että sijoitusvankiloissa vanhemmuutta tukevia toimintoja on rajoitetusti. Vaikka rangaistusajan suunnitelmassa olisi arvioitu, että yhteydenpitoa lasten kanssa tulisi tukea, eivät yksittäisen vankilan käytännöt välttämättä mahdollista tätä. (Rimpiläinen 2008.)

Tässä tutkimuksessani en keskity kuvaamaan vanhemmuutta tarkemmin, vaan tarkastele isyyttä. Vanhemmuus voidaan ajatella yläkäsitteenä, johon isyys yhdessä äitiyden kanssa kuuluu. Oman tutkimukseni kannalta keskeisiä ovat vankeusrangaistusta suorittavien vankien isyyteen liittyvät kokemukset heidän itsensä kertomana.

5.3 Isyyttä tukeva toiminta ja yhteydenpidon mahdollisuudet vankeusaikana

Vankeudesta seuraa usein monenlaisia haasteita perheelle. Isyyden hoitaminen vankilassa voi olla vaikeaa, vaikka lastensuojelulaki turvaakin lapsen oikeuden vanhempaan. Vuonna 2006 voimaan tulleen Vankeuslain 4. luvun 10 §:n mukaan vangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki sitä itse haluaa. Laissa ei erotella onko vanki nainen vai mies. Käytännössä Suomen vankiloissa lapset ovat kuitenkin olleet äidin kanssa vankilassa. Isille ei tällaisia osastoja ole erikseen perustettu. Vankiperhetyön tavoitteena on auttaa vankia sopeutumaan muutokseen. Tavoitteena on tukea perhettä rangaistuksen suorittamisen aikana ja vapautumisvaiheessa. Tätä tavoitetta tukee vangin oikeus kirjeenvaihtoon ja puhelimen käyttöön, tapaamisoikeus ja poistumislupajärjestelmä. Vangille tiedotetaan näistä yleensä heti hänen saapuessaan vankilaan (liite 1.) Samanaikaisesti vankilaturvallisuus ja vankeuslain tavoite, estää rikosten tekeminen vankeusaikana, edellyttävät näiden oikeuksien tehokasta valvontaa. (Myhrberg 2007: 29.)

Perhetyö käsitteenä ja ammattikäytäntönä on uusi. Viime vuosikymmenien aikana perhetyön käsite on vakiintunut erityisesti kuntien lastensuojelutyöhön. Sen täsmällinen määrittäminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi. Perhetyössä on mukana monia tahoja, erilaisissa tehtävissä, eri sektoreilla, jokainen omilla tavoitteillaan. Esimerkiksi kotipalvelu, perhekuntoutus, perhekoti, perhehoito, perheterapia, lastensuojelun avo- huolto, laitoshuolto ja perheneuvonta ovat kaikki toteuttamassa perhetyötä. (Myllärniemi 2007: 5.)

Suomessa perheiden hyväksi tapahtuva toiminta toteutetaan tänä päivänä yhä enemmän yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Perheiden kanssa työtä tekeviä tahoja on useita. Tällaisia ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimi, kirkot ja uskonnolliset yhteisöt ja niin sanottu kolmas sektori. Myös vankiloissa tehtävää perhetyötä toteutetaan usein yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 22, 28–37.)

Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana on tärkeää, että vangin yhteydet rangaistuslaitoksen ulkopuolelle eivät katkea. Ne ovat osaltaan mahdollistamassa vangin selviytymistä rangaistusta suoritettaessa, mutta myös vangin vapautuessa vankilasta. Suomen perustuslain mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Vankeuden aikana siihen voidaan kuitenkin tehdä rajoituksia. Laissa tarkoin säädetyin edellytyksin vangin kirje voidaan tarkastaa, lukea ja siitä voidaan ottaa jäljennös. Vangille on annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle (Vankeuslaki 12 luku 6 §.) Se voidaan sallia myös korvauksetta välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä. Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa, että vanki ilmoittaa, kenelle hänen on tarkoitus soittaa. Vangin puhelua voidaan tietyin edellytyksin kuunnella ja se voidaan tallentaa. Valvonnan laajuus on yhteydessä vankilan valvonnan asteeseen. Esimerkiksi avolaitokseen sijoitetun vangin kirjeenvaihdon ja puhelimen käytön valvonta on harvinaista. (Myhrberg 2007: 39–55.)

Vangille voidaan hakemuksesta myöntää lyhytaikainen lupa poistua vankilasta. Tästä käytetään nimitystä poistumislupa. Sen tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan. Samalla tarkoituksena on vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuneita haittoja. Poistumislupia voidaan myöntää rangaistusajan perusteella. Yksittäinen poistumislupa voidaan myöntää tärkeästä syystä tai erittäin tärkeästä syystä. Tärkeä syy voi olla esimerkiksi vangin perheeseen, toimeentuloon tai asumiseen liittyvien asioiden hoitaminen. Erittäin tärkeä syy voidaan myöntää esimerkiksi vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamiseen. Poistumislupa voidaan myöntää myös saatettuna. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 113; Myhrberg 2007: 61–62.)

Vankeja koskeva tapaamisoikeus liittyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan sisältyvään perhe-elämänsuojaan. Se korostaa yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Tapaamisoikeus on tärkeä keino perhesuhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi. Vankeuslaki edellyttää, että vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava (Vankeuslaki 13 luku 2 § 2mom.) Tapaamisten valvonta voidaan toteuttaa normaalisti valvottuina tai erityisvalvottuina tapaamisina. Normaalisti valvotuissa tapaamisissa valvonta toteutetaan niin, että henkilökunta valvoo tapaamista olemalla läsnä tapaamistilassa. Erityisvalvottu tapaaminen koskee sellaisia tilanteita, joissa tapaaminen

lain mukaan olisi mahdollista evätä. Erityisen valvotut olosuhteet tarkoittavat käytännössä tapaamisen järjestämistä joko siten, että tapaamistilassa vangin ja tapaajan välillä on muovinen tai lasinen väliseinä tai muita esteitä tai tapaamista valvotaan muuten tarkemmin. Tapaamisia voidaan myös rajoittaa ja niihin voidaan liittää erityisiä ehtoja. Tapaamiskieltoa ei saa antaa vangin lähiomaiselle, muulle läheiselle tai vangin asiamiehelle. Lähiomaisella tarkoitetaan aviopuolisoa, lapsia, vanhempia ja sisaruksia. (Myhrberg 2007: 56–59.)

Vankiperheiden kanssa vankeusrangaistuksen aikana tehtävä työ voi sisältää erilaisia perhettä tukevia toimintoja. Nämä vaihtelevat vankiloittain. Perhetyöllä tuetaan vangin lasten ja perheen sosiaalisten, psyykkisten ja taloudellisten asioiden sujumista. Sillä tuetaan perhesuhteita. Vankiloissa tehtävä perhetyö voi sisältää neuvontaa ja ohjausta, yhteydenpidon järjestämistä, perhekuntoutusta ja erilaista kriisitilanteissa annettavaa tukea. Siihen voi kuulua erilaisia vankiloissa järjestettäviä toimintaohjelmia. Esimerkki tällaisesta on vanhemmuuden tukemiseen tarkoitettu kurssi, joka osaltaan perustuu Thomas Gordonin kehittämään kansainväliseen koulutusjärjestelmään. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 28–42.)

Lähes kaikissa vankiloissa on vankiperheiden tueksi järjestetty erilaista toimintaa. Vankiloilla tulee olla mahdollisuus yksilötyöhön, erityistyöntekijöiden kanssa käytäviin perhekeskusteluihin ja muuhun ohjelmatoimintaan. Vankilan ulkopuoliset toimijat, kuten esimerkiksi Suomen Punainen Risti ja Vapautuvien tuki ry järjestävät isä-lapsi leirejä. Kriminaalihuollon tukisäätiö on toteuttanut Perheiden tuki – projektin, jossa perhetyötä tehtiin muurin molemmin puolin (Sassi – Huhtimo 2006: 31). Vankeja koskevan perhetyön toteutuminen vaihtelee vankiloittain. Kaakkois-Suomen aluevankilan alueella perhetyöhön kuuluvat alueelliset perheleirit ja isä-lapsi – leirit, joita molempia järjestetään kaksi kertaa vuodessa. Tämän lisäksi Vapautuvien tuki ry järjestää perheleirejä, joita on useampi vuodessa eri paikkakunnilla. Konnunsuon vankilassa perhetyötä ajatellaan olevan myös yhteydenpito vankilan ulkopuolella oleviin omaisiin. Tästä yhteydenpidosta vastaavat pääasiassa sosiaaliohjaajat ja vankilan pastori. (Mentula 2008.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata, millaisia kokemuksia vankeusrangaistusta suorittavilla miesvangeilla on isyydestä. Tarkoituksena on saada tietoa vankeusrangaistustaan suorittavien vankien isyyteen liittyvistä henkilökohtaisista kokemuksista: isäksi tulemisesta, isänä olemisesta ja vankeusrangaistuksen suorittamisen merkityksestä isänä olemiselle. Kerrottujen asioiden taustalla on eletty elämä ja siihen liittyvät muistot. Ne rakentuvat henkilökohtaisten kokemusten lisäksi sosiaaliseen aikaan ja paikkaan. Samalla ne kuvaavat vallitsevia arvoja ja uskomuksia (Saarenheimo 1997: 69–70) Tutkimusaineistona ovat vankeusrangaistusta suorittavien miesvankien haastattelut.

6.2 Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukon muodostuminen tapahtui yllättävän helposti. Tutkimusjoukko koostui kuudesta Konnun suon vankilassa vankeusrangaistustaan suorittavasta vangista, joilla on alaikäisiä lapsia. Tutkimusjoukon suuruudeksi olin jo alun perin arvioinut kuudesta kymmeneen isää, joten tämä tavoite toteutui hyvin. Kutsun tässä tutkimuksessa mukana olevia vanki-isiksi. Muussa yhteydessä käytän yleisesti Vankeinhoitolaitoksessa yleisesti käytössä olevaa vanki nimitystä.

Tiedotin tutkimuksestani etukäteen Konnun suon vankilan johtajalle ja vankilan osoittamalle yhteyshenkilölle. Teimme yhteyshenkilön kanssa suunnitelman haastattelujen toteuttamisesta. Tutkimukseen liittyvät haastattelut toteutettiin Konnun suon vankilassa huhtikuussa 2008.

Vanki-isien keski-ikä on 37 vuotta. Lasten lukumäärä vaihteli yhdestä kolmeen. Lasten syntyessä isät elivät erilaissa perhetilanteissa. Lasten syntyessä kaksi isää oli naimisissa ja kolme eli avoliitossa. Yhdellä isällä oli lapsia sekä aikaisemmasta avoliitosta että nykyisestä avioliitosta. Isät olivat suorittamassa vähintään toista vankeusrangaistustaan. Rikosnimikkeenä olivat henkirikokset, huumausaine- ja omaisuusrikokset.

Tutkimuksessani kuvaan vanki-isiä vain sillä tarkkuudella, kuin se tutkimuksen luotavuuden kannalta on tarkoituksenmukaista. Ehdottoman tärkeää on varmentaa heidän

yksityisyytensä säilyminen. Käytän heistä yksittäisten tutkittavien haastattelusitaateissa keksittyä etunimeä. Tunnistettavuuden varmistamiseksi olen joissakin sitaateissa muuttanut murreilmaisua yleiseksi puhekieleksi. Katson, että nämä on tärkeitä eettisiä valintoja minulta tutkijana ja koko tutkimuksen kannalta.

6.3 Tutkimusaineistonkeräämiseen liittyvät valinnat

Tutkimuksessani pyrin kuvaamaan ja ymmärtämään vanki-isien kokemuksia isyydestä. Kokemuksella voidaan tarkoittaa ajan kuluessa kasvavaa viisautta ja osaamista tai hetkellisesti koettua elämystä, jotka voivat olla meille erityisen merkityksellisiä. Kokemuksen tutkimuksen lähtökohtana on, että tutkimukseen osallistuvat kertovat kokemuksestaan. Tavoitteena on tutkia toisen ihmisen tapaa mieltää maailma sellaisena kuin se hänelle ilmenee. Kokemukset ovat aina sidoksissa yksilön aikaisempaan historiaan. Tutkijan mahdollisuudet ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia paranevat, jos hän tietää jotakin siitä maailmasta, johon tutkittava on suhteessa. Ihmisen ymmärrys toisia ihmisiä kohtaan muodostuu sen mukaan, kuinka olemme itse kokeneet ja ymmärtäneet. Oman virkatehtäväni kautta saamasta kokemuksestani pohjalta katson omaavani esiyymmärryksen siitä, millaisia asioita vankeusrangaistuksen suorittamiseen liittyy. Isyyteen liittyvä esiyymmärrykseni on muotoutunut kaikista niistä kohtaamisista erilaisten isien kanssa, joita olen elämäni aikana tavannut. Tutkimus on aina kuitenkin viime kädessä tutkijan subjektiivista tulkintaa. Tutkijan tavoitteena on silti ymmärtää kokemuksellinen ilmiö sellaisena, kuin se on. Tästä syystä tutkittavien oman äänen esille pääseminen on tärkeää. (Perttula 2006: 140, 143–144, 154; Eskola – Suoranta 1998: 45) Tutkimustuloksia esittäessäni pyrin varmistamaan tämän suorilla lainauksilla haastateltavien kertomuksista.

Valitsin aineiston keräämisen menetelmäksi teemahaastattelun, jonka toteutin motivoivan haastattelun menetelmin. Millerin ja Rollnickin kehittämässä motivoivan haastattelun menetelminä käytetään avointen kysymysten esittämistä, haastateltavan puheen heijastamista eli reflektointia ja yhteenvetojen tekemistä. Motivoivassa haastattelussa reflektoidun puheen tarkoitus on viestittää haastateltavalle, että haastattelija pyrkii ymmärtämään ja tukemaan häntä. (Miller – Rollnick 2002: 65–83) Teemahaastattelulla tehdyltä tutkimuksella tuotetaan kokemukseen pohjautuvaa tietoa. Haastattelujen avulla voidaan saada tietoa täsmällisistä tosiasioista, arvionvaraisista tosiasioista, käyttäytymisen syistä, asenteista ja arvoista sekä sosiaalisista suhteista. Tutkimukseni kohteena olevaa

aihetta, isyyteen liittyviä kokemuksia, on raportoitu vähän. Aihe voi olla arka asia ja mistä on vaikea puhua. Erityisesti tässä tapauksessa, kun isät suorittavat vankeusrangaistusta. Aikaisemmat kokemukseni vankeusrangaistustaan suorittavien vankien kanssa käymistäni keskusteluista vakuuttivat minut siitä, että tällä menetelmällä on mahdollista saada monipuolista tietoa, täsmentää aikaisempia oletuksia ja tehdä tarvittavia lisäkysymyksiä.

6.4 Aineiston kerääminen

Aineiston kerääminen muodostui seuraavista vaiheista: aineiston keräämistä edeltävistä toimenpiteistä ja haastattelujen toteuttamisesta. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on keskeistä kuvata tätä prosessia.

6.4.1 Aineiston keräämistä edeltävät toimenpiteet

Saatuani Rikosseuraamusvirastolta tutkimusluvan otin yhteyttä Konnunsuon vankilaan (liite 2.). Konnunsuon vankila on perustettu vuonna 1918. Se sijaitsee Joutsenossa Etelä-Karjalassa. Vankila toimii Kaakkois-Suomen aluevankilan alueella sakko- ja vankeusvankien täytäntöönpanovankilana. Konnunsuon ohjeellinen paikkaluku on 195 miesvanki- ja 10 naisvankipaikkaa ja keskivankiluku vuonna 2007 oli 202.

Aluksi ajattelin järjestää vankilassa yleisen informaatiotilaisuuden tulevasta tutkimuksestani. Lopulta haastateltavien hankkiminen tapahtui vankilan eri osastojen ilmoitustaululle laitettun ilmoituksen avulla (liite 3.). Ilmoituksessa pyysin haastatteluun halukkaita ottamaan yhteyttä vankilan yhteyshenkilöön. Tällä menettelyllä varmistettiin osaltaan haastateltavien yksityisyys. Määräaikaan mennessä haastatteluun ilmoittautui kuusi vankeusrangaistusta suorittavaa vankia. He antoivat kirjallisen suostumuksensa haastatteluun. Tämän jälkeen lähetin vankilan yhteyshenkilölle kirjeen, joka toimitettiin kaikille ilmoittautuneille. Tässä kirjeessä ilmoitin haastattelun ajankohdasta. Annoin vankilan yhteyshenkilön suunnitella haastattelujärjestyksen parhaaksi katsomallaan tavalla, jotta se hankaloitti mahdollisimman vähän vankilan normaalia päiväjärjestystä.

6.4.2 Haastattelujen toteuttaminen

Haastattelut sovittiin tehtäväksi kahtena eri haastattelupäivänä siten, että molempina päivinä haastatellaan kolmea haastateltavaksi suostunutta. Haastatteluihin varattiin aikaa noin kaksi tuntia. Haastattelut tehtiin vankilan psykologin työhuoneessa, jossa paikalla oli haastateltava ja haastattelija. Haastattelut nauhoitettiin. Käytin haastattelussa kahta äänitysmenetelmää varmistaakseni nauhoituksen onnistumisen. Sanelukoneen lisäksi käytin perinteistä haastattelunauhuria.

Ennen haastattelun toteuttamista kerroin isälle, että haastattelu kuuluu opintoihini liittyvään lopputyöhön. Perustelin aiheen valintaa oman työkokemukseni kautta esiin tulleilla epäkohdilla ja mielenkiinnollani tuottaa tietoa vankien suunnitelmallisen rangaistusajan kehittämiseksi. Yhteiskunnalliseen keskusteluun se liittyy asiakkaiden äänen kuuluviin nostamisen tarpeena. Hairston (1998: 617) toteaa, että vankilassa olevien isien rooli ja vastuu ovat harvoin yhteiskunnallisen tarkastelun tai kehittämisen kohteena.

Motivoivan haastattelun menetelmässä on tärkeää vuorovaikutustyyli, haastattelun ilmapiiri, haastattelijan aitous sekä haastateltavan kunnioitus ja hyväksyntä (ks. Miller – Rollnick 2002). Ennen varsinaisen haastattelun aloittamista esitin toivomuksen asioiden rehellisestä kertomisesta. Aiheen käsitteleminen voi aiheuttaa vaikeita tunteita, mutta ne ovat sallittuja. Rohkaisin isiä kertomaan kaikenlaisista kokemuksista ja tunteista, joita asia heissä herättää. Ilmoitin, että haastattelussa voidaan tarvittaessa pitää tauko tai se voidaan keskeyttää kokonaan, mikäli haastateltava niin haluaa. Lopuksi kertosin ne teemat, joita haastattelussa käsitellään (liite 4.).

Varsinaisen haastattelun aloitimme piirtämällä elämänjanan, johon merkittiin ensin haastateltavan ikä, hänen lapsensa ja näiden syntymäajat sekä haastateltavan suorittamat vankeusrangaistukset ja niiden syyt. Haastattelussa käsiteltiin kolmea eri teemaa. Kysymysten järjestys vaihteli sen mukaan mitä haastateltava itse tuotti, kuitenkin niin, että kaikki aiheet tulivat käsiteltyä. Haastateltavat tuottivat paljon sellaista tietoa, joka ei varsinaisesti liittynyt käsiteltävään teemaan. Analyysivaiheessa olen rajannut nämä asiat pois.

Haastattelun päätteeksi tiedustelin haastateltavalta oliko vielä jotakin sellaista, joka hänen mielestään olisi ollut tärkeää ottaa esiin. Nauhoituksen päätyttyä tein jokaisesta

haastattelusta lyhyen yhteenvedon ja annoin haastateltaville palautetta. Lopuksi totesin, että mikäli haastattelun jälkeen haastateltavalle tulee tunne, että hänen tarvitsee jatkaa asian käsittelyä, hän voi ottaa yhteyttä minuun vankilan yhteyshenkilön kautta tai käsitellä asiaa tämän kanssa vankilassa. Tämä oli yksi tutkimukseni eettisistä valinnoista. Mielestäni tutkijana oli tärkeää varmistaa se, ettei haastatteluun osallistuminen käynnistänyt sellaisia prosesseja, joiden kanssa haastateltava olisi joutunut jäämään yksin.

6.5 Tutkimusaineiston analyysi

Kartoitin opinnäytetyössäni kuuden vankeusrangaistusta suorittavan vangin kokemuksia isyydestä. Erityisesti minua kiinnosti heidän kokemuksensa ja tulkintansa isäksi tulemisesta ja isänä olemisesta. Edelleen halusin selvittää heidän kokemuksiaan vankeusrangaistuksen suorittamisesta ja isyydestä.

Opinnäytetyössäni keskityn löytämään kerätystä aineistosta samankaltaisuuksia tai mahdollisia eroavaisuuksia. Etsin niitä vanki-isien kokemuksia lisäksi myös yleensä isyyteen liittyvistä tekijöistä. Opinnäytetyöni teorian avulla yritän vahvistaa niitä käsityksiä, millaisia kokemuksia vangeilla on isyydestä. Kokemukset syntyvät aina yksilöllisestä tulkinnasta, eivätkä aina välttämättä vastaa todellisuutta tai todellisia tapahtumia. Ihminen kokee asiat yksilöllisellä tavalla. Se, minkä toinen kokee myönteisenä kokemuksena, voi toiselle olla kielteinen. Etsin aineistostani isyyteen liittyviä näkemyksiä ja kokemuksia mahdollisimman laajasti. Erityisesti tutkimukseni kehittämisenäkökulman kannalta keskeiseksi muodostuivat sellaiset kokemukset, joiden pohjalta vankila-aikana tehtävää isyyttä tukevaa työtä voidaan kehittää.

Aineiston analyysia ei voi selkeästi erottaa omaksi vaiheekseen. Aloitin aineiston analysoinnin kuuntelemalla ja litteroimalla kaikki kuusi nauhoitettua haastattelua sanatar-kasti. Litteroitua tutkimusaineistoa kertyi yhteensä 147 sivua, josta lyhyin haastattelu käsitti 12 sivua ja pisin haastattelu 33 sivua. Käytin haastateltavista merkintää H1 – H6 haastattelun aikajärjestyksen mukaisesti. Tarkastin litteroinnit kuuntelemalla haastattelut ja lukemalla litteroidut tekstit muodostaen samalla koko aineistosta yleiskuvan. (ks. Seitamaa – Hakkarainen 1999)

Valitsin analyysimenetelmäksi teemoittelun, jossa painotetaan sitä, mitä kustakin luokasta on sanottu. (Tuomi – Sarajärvi 2004: 95.) Teemoittelun avulla halusin muodostaa

isyydestä prosessinomaisesti etenevän kuvauksen, jossa vankeusrangaistuksen suorittamisen tarkoittaa ajallista katkosta. Minua kiinnostivat isäksi tulemiseen ja isänä olemiseen liittyvät kokemukset. Olin kiinnostunut myös niistä kokemuksista, mitä vankeusrangaistuksen suorittaminen tarkoittaa isyydelle. Nämä valitsemani teemat muodostivat yläkäsitteet. Luin jokaisen haastattelun kerrallaan ja merkitsin edellä mainitut teemat eri väreillä. Tämän jälkeen kirjasin teemojen alle kaiken sen, mitä siitä oli sanottu. Näistä muodostui teemakortisto, johon pilkoin aineiston jatkossa tehtäviä tulkintoja varten. Haastatteluissa tekemäni kysymykset ohjasivat luokitteluani. Luokittelua ohjasi teoria isäksi kehittymisestä ja isyyteen kasvamisesta. Jokaisen teeman kohdalla huomioin myös ne isien kertomat kokemukset, joista en erikseen kysynyt. Näistä muodostui alakäsitteet. Esimerkiksi kysyessäni vanki-isiltä isänä olemisesta pyysin heitä kuvailemaan lasten kanssa viettämäänsä aikaa. Kirjasin ensin kaikki yhteisen ajan viettämiseen liittyvät vastaukset. Tämän jälkeen tarkastelin annettuja vastauksia. Yhdistämällä ja pelkistämällä havaintoja löysin tästä teemasta kolmenlaisia kokemuksia: arkiaskareisiin, sukupuolirooleihin ja tunteisiin liittyvät kokemukset. Tutkimustulokset kirjasin teemoiksi tutkimusongelmien mukaan. Tutkimusongelmien perusteella keskityin niihin kokemuksiin, joita isät toivat esiin. Esitän tulokset teemoittain jokaisen tutkimusongelman kohdalla omana kokonaisuutena. Kokemusten tueksi valitsin suoria lainauksia isien haastatteluista. Tutkijat ovat löytäneet lukuisia määritelmiä erilaisille isätyypeille. Pysin syventämään analyysiä kirjallisuudesta saadulla tiedolla. Analysoidessani tutkimustuloksia ja tehdessäni johtopäätöksiä käytin Huttusen, Korhosen sekä Juvakan ja Viljamaan määrittelemiä isätyyppejä.

6.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tuomen ja Sarajärven (2004: 135–139) mukaan tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole laadullisessa tutkimuksessa olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimusta tulee arvioida kokonaisuutena, jolloin luotettavuuden arviointi kohdistuu koko tutkimusprosessiin. Tällöin sen johdonmukaisuus eli koherenssi on keskeinen. Tutkimustuloksien osalta on tärkeää kuvata mahdollisimman tarkasti mitä tutkija on tehnyt.

Haastattelun avainkysymys on luotettavuus. Haastatteluun osallistuminen tulee olla ehdottomasti vapaaehtoista, koska haastattelun tulos on yhteydessä siihen kykeneekö haastateltava luottamaan haastattelijaan. Vanki-isät saivat itse ilmoittaa halukkuutensa osallistua haastatteluun. Koen onnistuneeni haastatteluissa hyvin. Onnistuimme yhdessä

luomaan luottamuksellisen vuorovaikutustilanteen, joissa vaikeitakin kokemuksia ja tunteita oli mahdollisuus tuoda esiin.

Haastattelijan tulee huomioida ketä hän haastattelee. Joistakin asioista miehen voi olla vaikea kertoa naiselle tai vanhemman ihmisen nuoremmalle haastattelijalle. (Eskola – Suoranta 1998: 93–95.) Se, että kerroin avoimesti tutkimusaiheeni valintaan vaikuttaneista tekijöistä ja omasta virkatehtävästäni auttoi vanki-isiä kertomaan kokemuksistaan. Haastattelun luotettavuutta voi heikentää se, että haastateltava saattaa pyrkiä antamaan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Tämä vältettiin käymällä alkukeskustelu ennen varsinaisen haastattelun aloittamista. Usein kertomatta jätetään esimerkiksi rikollisesta tai normivastaisesta käyttäytymisestä (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 1996: 202–203.) Tämän opinnäytetyön kannalta merkityksellistä on, että tapasin haastateltavat vankilassa juuri siksi, että he ovat käyttäytyneet norminvastaisesti. Haastateltavat kertoivat avoimesti omasta rikollisesta käyttäytymisestään.

Luotettavuuteen vaikuttaa myös haastattelun tallentamisen onnistuminen. Jos vain osa haastattelusta on tallentunut tai puhe on epäselvää, ei haastattelua voida pitää luotettavana. (Hirsjärvi – Hurme 2001: 185.) Nauhoittaminen ei häirinnyt haastattelujen toteuttamista. Luotettavuutta voidaan parantaa tutkijan tarkalla selostuksella haastattelun toteuttamisesta. Esimerkiksi haastattelutilanne voidaan kuvata tarkasti, selvittää olosuhteet ja ympäristö, missä haastattelu tehtiin. Luotettavuuden kannalta on tärkeää kertoa haastatteluun käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät ja virhetulkinnat haastattelussa. Nämä tekijät olen kuvannut sivulla 24. Myös haastattelijan oma itsearviointi on tärkeää. (Tuomi – Sarajärvi 2004: 135–138.)

7 VANKI-ISIEN KOKEMUKSIA ISYYDESTÄ

7.1 ”Mikään aiempi teko ei ollut siihen valmentanut”

Tämän aineiston mukaan lasten hankkiminen oli ollut parin yhteinen päätös. Ennen päätöstä lasten hankkimisesta he olivat keskustelleet ja miettineet asiaa puolisonsa kanssa. Isät kuvasivat tätä sanoilla ”harkittu”, ”toivottu” ja ”suunniteltu”. Poikkeuksen muodosti isä, jonka kokemus lapsen hankkimisesta oli aluksi kielteinen ja puolison päätös.

Ett tämä meni taas tähän näin. Ett paljo multaki kysyttii. Ett hieno homma

ja näin pois päin. Mutt ett se mikä silloin tuntu niinku väistämättömältä ja peruuttamattomalta ja kamalalta, ni se on niinku hienointa mitä mulle on koskaan tapahtunu. Ett sen vaan sitt niinku tajuu jälkikäteen

(Hannu)

Lasten hankkiminen ja suvun jatkaminen on perinteisesti liitetty aikuisuuden kehitysvaihteeseen. Aikaisemmin sen ajateltiin muodostavan jatkumon parisuhteen perustamiselle. Nykyisin lasten hankkimiseen liittyy aikaisempaa enemmän harkintaa ja suunnittelua. Nykyiset, kehittyneet ehkäisymenetelmät ovat osaltaan tehneet tämän mahdolliseksi. Se on aikaisempaa enemmän tietoinen valinta. Mahdolliset yllätykset voidaan kokea pettymyksenä.

Tieto isäksi tulemisesta oli tärkeä kokemus, vaikka se herätti ristiriitaisia ajatuksia. Tieto lapsen saamisesta koettiin positiivisena, sillä haastatteluun osallistuneet isät olivat aina halunneet lapsia. Ajatus oman lapsen saamisesta herätti myönteisiä mielikuvia. Joillekin isille se toimi kannustimena yrittää elää rikoksetonta elämää. Ajatus oman lapsen saamisesta herätti myös pelkoa. Nämä tunteet liittyivät omaan avuttomuuteen. Kokemus korostui erityisesti ensimmäisen lapsen kohdalla. Myös tiedossa oleva vankeusrangaistuksen suorittaminen ja sen seurauksena perheestä eroon joutuminen lisäsi epävarmuutta.

Kun oli aikaa miettiä, pelotti. Pelotti, ettei osaa olla lapsen kanssa. Mikään mitä olin tehny aikaisemmin ei millää tavalla valmentannu minuu siihen

(Kari)

Tieto isäksi tulemisesta on varmasti monelle isälle yksi elämän hienoimpia kokemuksia. Edessä on kuitenkin elämänmuutos, jota varten ei voi etukäteen harjoitella. Isä joutuu ratkaisemaan asioita olemassa olevan tiedon varassa, koska kokemus puuttuu. Perhevalmennuksen tavoitteena on tukea vanhemmuuteen valmistautumista.

Osalla isistä oli kokemusta osallistumisesta perhevalmennukseen. Se oli tapahtunut pääasiassa puolison tahdosta. Kokemuksensa oli, että perhevalmennuksessa käsiteltiin itsestään selvyyksiä ja sellaisia asioita, jotka tulee olla hallussa jos isäksi aikoo. Isyyteen liittyviä asioita käsiteltiin liian vähän ja pintapuolisesti. Tämän aineiston mukaan perhevalmennuksessa keskitytään äitiin ja isä jää huomiotta.

Isät osallistuivat synnytystapahtumaan. Kokemuksia synnytykseen osallistumisesta kuvattiin kahdella tavalla: tilanne oli ollut pelottava ja outo, toisaalta ihana ja hieno.

Se on hemmetin kauheen näkönen tapahtuma, mut tota se on, se on itse asiassa jotaa semmosta, ett mua ei hävetä sanoo, ett itku on tullu jokaisell, kolmeen kertaan. Ett se on jotain ihan mieletöntä. Ei sitä pysty sanomaan
(Hannu)

Jokainen synnytys on omanlaisensa. Yleisesti sitä pidetään äidille fyysisesti vaativana kokemuksena. Myös isät voivat kokea sen vaativana hetkenä, koska eivät kykene riittävästi tukemaan äitiä. Lapsen synnyttyä on yleistä, että vanhemmat tuntevat liikutusta. Ilon ja helpotuksen kyyneleiden vuodattamisen katsotaan kuuluvan asiaan. Itkeminen saatetaan kokea samalla hävettävänä, eikä miehelle sopivana.

Isät muistelivat ensimmäistä hetkeään lastensa kanssa. He kuvasivat kokeneensa pelkoa ja voimattomuuden tunnetta. Isät eivät osanneet tehdä mitään. Heillä ei ollut tietoa miten pientä vauvaa tulee hoitaa tai pitää sylissä. Ensimmäinen hetki lapsen kanssa kuvattiin sellaisena, joka muistetaan lopun ikää. Tähän kokemukseen liittyi vahva hyvänolon tunne.

...jos mulle sattuu jotain, ni se tuli vasta sitten lasten, omien lasten jälkeen se, ett jos mulle sattuu jotain. Silloin mä vasta tajusin, ett mullakin on joku merkitys. Sehän on kuitenkin niinku tavallaan se oljenkorsi tai se elämänhaluki

(Antti)

Haastatteluun osallistunut isä koki lapsen syntymän herättäneen hänet ajattelemaan omaa asemaansa perheessä. Se liittyy isän itsetuntoon. Lapset tuovat isän elämälle uudenlaista ja vahvasti tulevaisuuteen suuntaavaa jatkuvuutta. Oman lapsen saaminen on isälle tärkeä kokemus.

Isät kuvasivat kokemuksiaan lapsen odotukseen ja syntymään liittyvästä elämästä monella tavalla. Perhe-elämä rakentui lastenhoidon ja työssäkäynnin lisäksi harrastuksista ja muista aktiviteeteista. He elivät perhe-elämää, jolla nämä isät tarkoittivat työssä käyntiä ja lasten kanssa olemista. Osa heistä oli koti-isänä tai työttömänä.

En mä osaa oikeen selittää millasta se elämä oli, ku ei se ollu tietenkää

semmost niinku normaaleill ihmisill, kun mä en käynny töissä. Vaimokaan ei ollu töissä silloin

(Antti)

Perhe-elämä muotoutuu jokaiselle perheelle omanlaisena. Siihen liittyy odotuksia, toiveita, erilaisia arvostuksia ja tapoja. Työssä käynti edustaa vanki-isille vahvasti normaaliutta. Kotona oleminen ja työttömyys ei vastaa heidän käsitystään perhe-elämästä.

7.2 ” Yleensäki sellasta yhdessäoloa ja läheisyyttä”

Isät kuvasivat lastensa kanssa viettämänsä aikaa monella tavalla. Lasten kanssa vietettyyn aikaan liittyi vahvasti yhteinen tekeminen. Oli käyty ulkoilemassa, leikkimässä pihalla ja puistoissa. Isät kertoivat myös pelanneensa pelejä ja katsoneensa elokuvia lastensa kanssa. Lapset olivat myös osallistuneet arkiaskareiden tekemiseen esimerkiksi ruuan valmistamiseen.

Kaikki tehtiin mitä pystyttiin, ett käytiin ulkon ja kaikkee. Kyll mä tunsin ainakin sen, ett tota lapset tykkäs ku niitten kanss pelass ja teki kaikkee mitä ne halus

(Lauri)

Yhteisen tekemisen avulla lapsille pyrittiin antamaan kokemuksia yhteenkuuluvuudesta. Tekeminen liittyi näkemykseen hyvästä vanhemmuudesta. Lapset nauttivat yhteisestä tekemisestä isän kanssa. Tätä isät muistelevat mielellään.

Yhteisessä tekemisessä erilaiset urheiluun liittyvät kokemukset olivat yleisiä: uimassa käynti, monenlaiset urheiluharrastukset ja kalareissut. Moni isä kertoi itse olevansa aktiivinen urheilija. Omat kokemukset vaikuttivat siihen, että he ohjasivat lapsiaankin urheilun pariin. Muutama isä kertoi matkustelleensa lastensa kanssa.

Mä oon kova ollu urheilee ite, niin mä yritän kannattaa urheiluu

(Eino)

No kyllä tota, kyll mä yritin. Ett me käytiin kaikki Muumimaaailmat ja kaikki tämmöset

(Hannu)

Toiminnallisuus ja erilaisen tekemisen mahdollisuudet koettiin tärkeinä asioina. Isän oma urheilujatausta ohjasi häntä kannustamaan lapsia urheilun pariin. Yhteinen tekeminen lasten kanssa liittyi isien omiin kokemuksiin. Sellaiset asiat, jotka kiinnostivat itseä, haluttiin myös jakaa lasten kanssa. Osa pienten lasten elämään kuuluvista asioista oli ulkoapäin tarjottua.

Lasten kanssa vietetyssä ajassa oli eroa siinä oliko kyseessä tyttö- vai poikalapsi. Poikien kanssa yhteinen tekeminen kuvattiin enemmän toiminnallisena. Tyttölasten kanssa vietettyä aikaa kuvattiin taas enemmän yhdessä olemisena ja sylissä pitämisenä. Toiminnallisuuden ja tekemisen lisäksi isät kuvasivat lastensa kanssa viettämää aikaa ilman, että siihen liittyi erityistä tekemistä. Kokemusta siitä, että lasten kanssa ollaan tekemättä varsinaisesti mitään, pidettiin tärkeänä asiana.

Vois vaikka opettaa pojalle jotain, että se onnistuu jossain, että se tuntee onnistumista sitä kautta. Yleensäkin semmosta yhdessäolosta ja läheisyydestä, että kaikki niinku esimerkiksi kalareissuista ja tällaisista niin niistä jää hyviä muistoja

(Eino)

Isät kokevat tärkeänä ohjata lasta ja auttaa häntä saavuttamaan onnistumisen kokemuksia. Yhteisten kalareissujen ja muun yhteisen tekemisen kautta lapselle uskotaan välittyvän läheisyyden tunne ja yhdessäolon tärkeys. Omat lapsuudenkokemukset halutaan siirtää uudelle sukupolvelle.

Tässä aineistossa nousivat esiin tunne-elämän kokemukset. Erityisesti kokemukset fyysisen läheisyyden osoittamisesta olivat ristiriitaisia. Isät tiesivät fyysisen läheisyyden osoittamisen olevan tärkeää lapsille ja myös heille itselleen. Aina se ei ollut helppoa tai itsestään selvää. Isät kertoivat vasta myöhemmin oivaltaneensa sen merkityksen. Sitä oli pidetty enemmän äitien tehtävänä. Kokemukset fyysisestä läheisyydestä ja lasten haalamisesta liittyvät osaltaan ikään ja omaan vanhenemiseen. Myös päihteiden käytön lopettaminen oli auttanut ymmärtämään tämän asian merkityksen.

Kyllä mie siis muuta vaikk mennä pankkiin ase kädessä ja ryöstää pankin, mutt sitte kun pitäis halata jotain, niin se on niin kun niin saatanan vaikea asia kun olla ja voi

(Kari)

Tunne-elämän kehittyminen alkaa lapsena. Tunteiden ilmaisemisen taidot kehittyvät iän ja kokemuksen myötä. Vakavan rikoksen tekeminen oli helpompaa kuin fyysisen läheisyyden osoittaminen. Kokemukset kuvastavat ristiriitaista tunnetta ja riittämättömyyttä tällä elämän osa-alueella. Siitä on aistittavissa pettymys omasta kyvyttömyydestä osoittaa läheisyyttä.

Kuvatessaan lasten kanssa viettämäänsä aikaa, isät toivat esiin vanhempien väliset roolit. Isät kokivat, että he tekivät lasten kanssa miehisempiä asioita, kuin mitä puoliso yleensä teki. Nämä toimintamallit perustuivat usein vanhempien yhteisiin sopimuksiin: toiset tehtävät olivat jaettuina, toiset eivät. Isät kokivat äideille olevan enemmän ominaista hoitaa joitakin lapsiin liittyviä asioita yksin, jolloin isille ei välttämättä jää tilaa.

Lasten kanssa vietettyä aikaa oli pyritty suunnittelemaan ja toteuttamaan pitkälti lasten ehdoilla. Lapsen toiveiden huomioimista pidettiin tärkeänä. Erityisesti tässä tuli esiin vankeusrangaistuksen suorittamisen vaikutus. Siitä johtuen lasten kanssa vietetty aika oli rajallinen. Lapsille haluttiin tarjota mukavia ja myönteisiä kokemuksia.

Pääasia että niillä lapsilla on hyvä olla. Ne on lapsia, että ne sais tehdä mitä ne haluaa. Että mä haluan olla siinä mukana, auttaa ja olla mukana siinä niiden leikeissä ja harrastuksissa – mulle kävis mikä tahansa

(Eino)

Lasten hyvinvointia pidetään kaikessa kasvatuksessa ensisijaisena. Tärkeintä on, että lapsilla on hyvä olla. Isät haluaisivat olla mukana lasten arjessa, mutta esiin tuli alistumisen tunne: tällä hetkellä vankeusrangaistuksen suorittaminen on este yhteiselle tekemiselle.

Tässä aineistoissa mukana olevilla vanki-isillä oli kokemuksia erilaisista lasten kasvatuskeinoista. Yleiseen käyttäytymiseen ja lasten suojelemiseen liittyviä asioita, sekä erilaisten asioiden opettamista pidettiin tärkeänä. Tärkeimpänä kasvatuskeinona ja käyttäytymiseen liittyvänä asiana isät korostivat kohteliasta käyttäytymistä. Heillä oli kokemusta arkirutiineihin liittyvistä rajojen asettamisista: nukkumaanmenosta, hampaanpesusta ja karkkipäivän viettämisestä. Näillä vakiintuneilla tavoilla isät ajattelivat pystyvänsä luomaan ja vahvistamaan lasten turvallisuuden tunnetta. Päinvastaisesti muutama isä ei pitänyt rajojen asettamisesta merkityksellisenä, vaan piti tärkeämpänä, että lapsia kannustetaan nauttimaan elämästä vapaasti.

Sitte tietenkin se, että sä laitat rajoja. Sun pitää antaa niille tietyt käytös-normit, ett ei saa lyödä toista, ei saa potkia, pitää olla kiltti, pitää olla kun-nollisesti. Jos toinen asiallisesti sanoo, niin pitää vastaa asiallisesti

(Antti)

Toi läheisyys tulee justinsa tulee mun mieleen. Sitä kautta pystyy lapsille opettamaan, että kuinka hellän pysyy pitämään niinku lasta eikä aina sit komenneta siis. Tietysti pakkohan se jossain vaiheessa on lapselle vähä sanoo, ett ei tollee saa tehdä. Niinku minäkii yleensä sanoin aina, jos jotain väärää tekee ni. Ett ei sillee saa tehdä ett ja sitt neuvoo mitenkä saa tehdä

(Lauri)

Isien käyttämät kasvatukseen noudattavat perinteisiä kasvatustapoja. Rajojen asetta-minen tehdään neuvomalla ja ohjaamalla lasta. Isän ja vanhempien velvollisuutena pide-tään käytöstapojen opettamista. On myös huolehdittava, että niitä noudatetaan. Lähei-syyden osoittaminen ja turvallisuuden tunteen välittyminen koettiin näissä tilanteissa tärkeänä.

Toisena tärkeänä kasvatukseen isät pitivät lasten suojelemista. Esimerkkinä mainit-tiin muun muassa, etteivät lapset katso heille sopimattomia elokuvia. Omien lapsuuden-kokemusten takia isät suhtautuivat kielteisesti ruumiilliseen kuritukseen. Lasten ohjaa-misessa ja neuvomisessa oli tärkeää asioista keskusteleminen. Huutamista ja komenta-mista isät halusivat välttää. Vanhempien yhdessä laatimien sopimusten ja sääntöjen noudattaminen oli tärkeää. Se ei kuitenkaan aina ole ollut helppoa. Vanhempien keski-näisen suhteen nähtiin vaikuttavan isien kykyyn suojella lapsia. Isät ajattelevat, että keskinäisestä työnjaosta sopiminen tukee kasvatusta ja lasten turvallisuuden tunnetta. Riitelemistä lasten kuulleen tulee välttää.

Kolmas tärkeä kasvatukseen oli lasten opettaminen. Lapsen ikä huomioiden heille ope-tetaan erilaisia asioita. Eroa isän tai äidin opettamien asioiden välillä ei esiintynyt.

Poikkeuksena oli isä, joka koki, että hänen tehtävänä oli opettaa lapselle rationaali-sembi ja järkipäisempi ajattelutapa. Äidin tehtävänä hän näki enemmän tunteisiin liit-tyvien asioiden opettamisen.

Sillee mä haluan lapsii kasvattaa, ett se niinku ymmärtää hyvän ja pahan ja oikeen ja väärän ja tulee niinku. Mä haluan, ett lapsist tulee niinku sel-lasii normaaleit kunnon kansalaisii

(Antti)

Yhtenä vanhempien tehtävänä on aina ollut erilaisten asioiden opettaminen lapsille. Perinteisessä maatalousyhteiskunnassa lapset oppivat asioita vanhemmiltaan ja lähiyhteisöltä osana arkipäivää. Nykyisin lasten opettamiseen osallistuvat näiden lisäksi koulu, kaverit ja media. Tästä huolimatta perinteiset kasvatusihanteet ovat säilyneet. Lapsista halutaan edelleen kasvattaa kunnan kansalaisia. Kunnan kansalaisuuteen liittyy muun muassa moraalisiin liittyvien asioiden opettaminen lapsille. Isät pitivät erittäin tärkeänä koulun käymistä ja ammatin hankkimista. He kertoivat kannustavansa lapsiaan käymään koulua. Tässä he viittasivat omiin kokemuksiinsa: useasti oma koulun käynti tai ammatin hankkiminen oli jäänyt kesken.

Ja mitä mä haluun, ni se on koulu. Ett ei mitään, että ysiluokan jälkeen lähetään töihin. Ni ei tuu kuuloonkaan. Ett kyll mä haluun, että opiskellaan joku järkevä ammatti

(Jorma)

Vanhemmilta saatujen elämäntaitojen lisäksi koulutusta ja ammatinhankkimista pidetään tärkeänä. Sen ajatellaan takaavan kasvavalle sukupolvelle taloudellisesti turvallisen tulevaisuuden ja liittyvän osana mielekäästä ja tavoiteltavaa elämää.

Tässä aineistossa isät toivat poikkeuksetta esiin oman lapsuutensa ja omat isäkokemuksensa kuvatessaan käyttämiään kasvatuskeinoja. He kertoivat, että heillä oli ollut ankara kotikasvatus, johon liittyi myös itseen ja sisaruksiin kohdistunutta väkivaltaa. Muutama isä kertoi saaneensa niin sanotun vapaan kasvatuksen. Pahimpana he kokivat kasvaneensa ilman minkäänlaisia rajoja. Isät totesivat jääneensä vaille kannustusta ja tukea.

Se on yks syy, miks nyt sitte täällä (vankilassa) vietetään, kun ei oo ollu semmost niinku tiukkaa linjaa. Pääs niinku lipsumaan ja virheistä ei rankaistu tai silleen

(Jorma)

Lapsuudenkodista saadut kokemukset vaikuttavat osaltaan niihin ratkaisuihin ja valintoihin, joita ihminen elämässään tekee. Perhetausta ei kuitenkaan yksinään selitä käyttäytymistä. Lasten kasvatus on jatkuvaa tasapainoilua tarkoituksenmukaisten toimintatapojen löytämiseksi. Myös ympäristöllä on merkittävä vaikutus arvomaailman kehityksessä ja muokkautumisessa.

Kokemukset omista ja omien vanhempien käyttämistä kasvatuskeinoista poikkesivat

toisistaan. Vanki-isät puhuivat tässä erityisesti omien isiensä käyttämistä kasvatukseen, jotka oli tietoisesti jätetty pois. Myöhemmällä iällä isät olivat oppineet ymmärtämään isiensä käyttäytymistä. Omassa lapsuudessa näiden asioiden ymmärtäminen oli ollut vaikeaa. Nyt sen ajatellaan liittyneen sen hetkiseen työ- ja perhetilanteeseen sekä aikakaudella yleisesti hyväksytyihin kasvatukseenmenetelmiin.

Suurin osa asioista, joita isä käytti on jäänyt pois, semmosii, joissa mie olen ihan täysin eri mieltä, kun mun vanhemmat oli

(Kari)

Omat kokemukset lapsena ja isänä olemisesta muovaavat näkemystä käytettävistä kasvatukseenkeinoista. Käytettävät kasvatukseenkeinot valitaan saatujen kokemusten ja yhteiskunnassa yleisesti vallitsevien kasvatukseenihanteiden mukaisesti. Nykyisin aitoa läsnäoloa pidetään arvossa.

7.3 ”Se on ihanaa, mut hirveen rankkaa”

Yhteiselle tekemiselle lasten kanssa oli ollut erilaisia esteitä. Isien omat mielenkiinnon kohteet olivat olleet heille tärkeämpiä, kuin lasten kanssa toimiminen. He kertoivat, miten he olivat pitäneet itsensä kiireisenä ja järjestäneet itselleen niin paljon tekemistä, ettei yhteistä aikaa lasten kanssa jäänyt. Lapsien asuessa toisella paikkakunnalla pitkä välimatka oli muodostanut esteen yhteiselle tekemiselle. Omalla tai puolison päihteiden käytöllä selitettiin sitä, ettei suunniteltu tekeminen toteutunut. Lapsen vakava sairaus oli myös vaikeuttanut yhdessäoloa. Isien rikoksiin liittyvät sosiaaliset suhteet muodostivat joillekin perheille turvallisuusriskin. Oli mietittävä, mitä lasten kanssa voidaan tehdä. Lasten suojeleminen koettiin erittäin tärkeäksi. Vankeusrangaistuksen suorittaminen oli myös esteenä. Isät puhuivat kokemuksistaan puolisoidensa toiminnasta. Puolisot saivat positiivista palautetta siitä, että he olivat tuoneet lapsia perhetapaamisiin vankilaan. Ilman äitien myötävaikutusta yhteydenpito olisi voinut loppua kokonaan.

Haaveet ja unelmat liittyivät keskeisesti yhteiseen aikaan lasten kanssa. Tavallisen arjen eläminen lasten kanssa iloineen ja suruineen oli kaikkien haaveena: viedä lapsia harrastuksiin ja olla niissä mukana, syödä yhdessä, auttaa koulutehtävien tekemisessä ja matkustella. Vankilassa ollessaankin isien toiveet liittyivät arkipäiväisiin asioihin.

Kokemukset onnistumisesta isänä olivat moninaiset. Isät kertoivat opettaneensa lapsille arvoja ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaneensa hyviä luonteenpiirteitä. He tunsivat ylpeyttä kyettyään noudattamaan vanhempien yhteisiä sopimuksia lasten kasvatuksesta. Onnistumisen kokemukset liittyivät myös koulumenestykseen ja ruokailutottumuksiin.

Lapsiin ja isyyteen liittyvistä asioista oli keskusteltu lähimpien ystävien kanssa. Erityisesti heidän kanssaan, joilla on omia lapsia. Kokemusten mukaan tällaisten ystävien kanssa oli helpompi puhua. Lapsia koskevista asioista oli käyty keskustelua myös vaimon, entisen puolison ja omien vanhempien kanssa. Erityisesti mainittiin omien äitien kanssa käydyt keskustelut.

Oon mie äiskän kaa kaikki nää sillon jutellu. Siis ihan kaikki lapseen liittyvät asiat

(Kari)

Saadakseen vahvistusta omille näkemyksilleen ja ajatuksilleen voi niistä puhua toisten ihmisten kanssa. Keskustelut omien vanhempien kanssa koettiin tärkeitä. Isillä oli kokemusta myös siitä, etteivät he ole keskustelleet lapsia koskevista asioista kenenkään kanssa. Toiset eivät olleet kokeneet siihen tarvetta. Nämä koetaan toisinaan niin henkilökohtaisina asioina, ettei niistä haluta puhua edes ystävien kanssa. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana lapsiin liittyvien asioiden ajattelemisen ja käsittelemisen muuttuu. Jos isä on aikaisemmin ollut isän roolissa aktiivinen, ei hän vankilassa ollessaan välttämättä kykene käsittelemään näitä asioita yksin. Joillakin isillä oli kokemuksia siitä, etteivät he olleet keskustelleet tuomion suorittamisen aikana lapsiin ja isyyteen liittyvistä asioista kenenkään kanssa. Haastatteluun osallistuminen oli joillekin ensimmäinen kerta, kun he keskustelivat lapsistaan vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana, vaikka he olivat suorittaneet rangaistustaan jo usean vuoden ajan.

Vanki-isille on tärkeää saada keskustella lastensa kanssa. Se vahvistaa läheisyyden tunnetta: lapset eivät ole unohtaneet isää. Tämä koettiin erittäin merkityksellisenä. Toisille puhelinkeskustelut, lasten piirustukset ja kirjeet olivat erittäin tärkeitä. Vastaavasti muutamalla isällä oli kokemusta siitä, etteivät he ole halunneet ajatella lapsiaan ollessaan vankilassa. Tällä he pyrkivät suojelemaan itseään vaikeilta, ahdistavilta tunteilta.

Tämän aineiston mukaan vanki-isät eivät koe tarvitsevansa erityistä tukea ja ohjausta

vanhemman roolissaan. Usko omiin taitoihin ja kykyihin on olemassa ja säilynyt. Toisaalta osa heistä ajatteli, että he voisivat hyötyä saamastaan avusta. Tukea ja ohjausta tarvittaisiin fyysisen läheisyyden antamisessa, lapsen ikätasoa vastaavan tekemisen miettimisessä ja omien kasvatukseen vahvistamisessa. Vankilassa olo ja sen mukanaan tuoma etääntyminen ja vieraantuminen lapsista korostivat tuen ja ohjauksen tarvetta.

7.4 ”On hirvee huoli niistä lapsista”

Isien suorittaessa vankeusrangaistustaan vankilassa, lapset elävät yleensä äitiensä kanssa. Useimmat lapset tietävät isän olevan vankilassa. Pienille lapsille tästä ei kerrottu, vaan he olivat saaneet tietää asiasta vähän vanhempina. Erityistä ikää, milloin lapsille tulisi asiasta kertoa, ei mainittu.

Niitten äiti sano, ett mä oon jossain ulkomailla töissä niinku. Mä sitte sanoin, ett en mä missään ulkomailla töissä oo. Ett mä oon rangaistusta suorittamassa vankilassa. Täss menee muutama vuos.

(Lauri)

Mun mielestä se on raskasta tää keksiminen aina, koska ois niin paljon helpompaa kun mä voisin kertoo missä mä oon ja miks mä en voi tulla ja nähdä niitä.

(Jorma)

Vanhemman joutuminen vankilaan aiheuttaa usein vankilaan joutuneelle, mutta myös hänen perheelleen häpeän tunteita. Tilannetta yritetään helpottaa erilaisin tavoin. Vanhemmat olivat kertoneet lapsille isän olevan matkatöissä, armeijassa tai opiskelemassa. Kokemuksena oli, että lapsille oli turha valehdella. Poikkeuksen muodosti isä, jonka lapset eivät tiedä isän olevan vankilassa. Vanhemmat olivat tällä ratkaisulla pyrkineet turvaamaan sen, ettei lapsia kiusattaisi tai leimattaisi tämän asian takia. Tässä aineistossa isillä oli yleisesti pelko, että lapset joutuvat vanhemman vankeusrangaistuksen takia leimatuiksi päiväkodeissa, kouluissa ja sosiaalitoimessa. Myös tästä syystä isän vankilassaolo haluttiin salata.

Isät kertoivat pitävänsä yhteyttä lapsiinsa kaikilla mahdollisilla tavoilla. Yhteydenpitotapoina ovat puhelinsoitot, kirjeet ja kortit sekä tapaamiset. Soittamisen he kokevat olevan kallista ja rajoitettua. Yhteydenpitäminen soittamalla vaihtelee: joku soittaa joka päivä, toinen noin kerran kuukaudessa. Isät kertoivat kirjoittavansa lapsille kirjeitä ja

kortteja. Osalla oli kokemuksia lasten tapaamisesta vankilassa ja vankilomilla.

Oon pyrkinyt soittamaan niille noin kerran kuussa. Se on mun mielestä tosi vähän, mutt tavallaan se sattuu paljon vähemmän, kun se, ett soittais paljo useemmin. Eikä siihen oo varaa, kun se on niin kallista.

(Jorma)

Aikaisemmin lähetin kortin ehkä kerran kuukaudessa, välillä ehkä useammin. Nyt viime aikoina oon ollut vähä enemmän puhelimitse yhteydessä, niin siihe kirjeeseen ei oikeest riitä enää mitää asiaa, kun ne tulee puhutta siin puhelimess

(Kari)

Siit meidän 30 minuutin tapaamisest, ni siit 30 minuutist typistetää 20 minuttii ja sen jälkeen tota, just ku sä oot ehtiny sanoo moi ja oot vähä avautunu, ni okei terve. Eli ihan niinku järjetön yhtälö

(Hannu)

Yhteydenpitoa lapsiin kuvattiin monella tavalla. Soittamisen huonona puolena isät pitivät sen kalleutta. Lapsille soittaminen herätti vaikeita tunteita. Korttien ja kirjeiden lähettäminen on yleistä, mutta puhelimitse tapahtuvan yhteydenpidon lisääntyessä kirjoittaminen on vähentynyt. Vankilassa järjestettävän tapaamisen heikkoutena on, että se on ajallisesti rajattu. Lyhyen tapaamisen aikana ei ehdi riittävästi olla lapsen kanssa.

Vankeusrangaistuksen suorittamisesta on vaikea löytää sellaista, mikä voisi auttaa isänä olemisessa. Vankilassaoloaikana asioiden hoitamisesta tehdään heidän mielestään tarkoituksella vaikeampaa. Isät ajattelivat, että rangaistuksen aikana heillä olisi mahdollisuus kehittää itseään esimerkiksi opiskelemalla. Tähän vain osalla on mahdollisuus. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana mahdollisuus käyttää päihteitä vähenee.

Selvinpään olo. Se on niinku ainut

(Jorma)

No ei yhtään mitään. Vankeusrangaistuksesta ei löydy yhtään mitään. Mitä tää on tarjonnu tähän asti. Ni ei mitään muuta kun niinku tiiätkö kaikin tavoin tärvänny kaikki asiat. Sehän tän on tarkoitus.

(Eino)

Joillekin päihdeongelmaisille ilman päihteitä oleminen mahdollistaa isänä olemisen uudella tavalla. Päihteettömyys mahdollistaa yhteydenpidon. Vanki-isät hyväksyvät vankeusrangaistuksen suorittamisen hankaloittavan asioita, koska sen ajatellaan olevan osa rangaistuksen suorittamista.

Vankeusrangaistuksen suorittamisen koettiin uhkaavan isyyttä monella tavalla. Pelko perheen yhdessä pysymisestä huolestutti. Isät olivat nähneet ja kuulleet, kuinka perhe oli hajonnut isän jouduttua vankilaan. Poissaolo lasten elämästä voi vieraannuttaa. Isä jää helposti ulkopuolelle kaikesta, mitä lapsille siviilissä tapahtuu. Vankilaan ei välttämättä saa riittävästi tietoa lapsista. Lasten joutuminen kiusatuksi ja pilkatuksi isän vankeustuomion takia ja lasten suhtautuminen isään askarrutti. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana isät kantavat huolta myös puolison jaksamisesta, koska sen ajatellaan vaikuttavan myös lasten hyvinvointiin. Isät kokivat, että vankilaan joutuminen on jo rangaistus. He kokivat eräänlaisena lisärangaistuksena, että heitä ei tueta tai kannusteta isän roolissa lainkaan. Uhkana isyydelle on myös, ettei lasten tapaamisasioihin ole kiinnitetty huomiota vankilassa. Lainsäädäntö ei turvaa riittävästi sitä, että isä saa tavata lapsiaan.

Mä en kyllä koskaan oo kenenkään kanssa puhunu tällaisii asioit. Kukaan ei oo koskaan kysynyt

(Antti)

Jos laitan lomalappuun syyks lapsen tapaaminen. Ni ei oo riittävän hyväksyttävä syy saaha lomaa. Miten tää vankilahenkilökunta sen kattoo, ett se lapsen tapaaminen ei oo tärkeätä. Mikäs helvetti on hyvä syy, jos se ei oo

(Kari)

Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana isillä on monia huolenaiheita, joista ei puhuta. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana ei välttämättä puhuta lapsiin liittyvistä asioista. Tarvetta on, mutta aloite keskusteluille toivottiin tulevan vankilan henkilökunnalta. Lapsen tapaamista pidetään hyvänä perusteena saada vankilomaa. Kokemusten mukaan vankiloiden käytännöt vaihtelevat millaisissa tilanteissa sitä pidetään riittävänä perusteena. Tämän lisäksi vankilan henkilökunnan ja vankien välisellä vastakainasettelulla on merkitystä asiaan.

7.5 ”Annettais enemmän mahdollisuuksia olla perheen kanssa”

Vankilassa tehtävästä perhetyöstä isillä oli kokemusta perhetapaamisista, niin sanotuista pienhuonetapaamisista, isä-lapsiryhmästä ja perheleireistä. Myös vankilomat ajatellaan olevan osa perhetyötä. Suurin osa kokemuksista oli saatu muissa vankiloissa. Kokeemukset Konnunsuon vankilassa tehtävästä perhetyöstä rajoittuivat lähinnä perhetapaa-

misiin.

Tämän aineiston mukaan vankilassa pitäisi tehdä monia asioita, jotta isänä olemista tuettaisiin myös vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Tulisi huomioida, että vanki on myös isä. Tärkeää olisi, että joku olisi aidosti kiinnostunut asiasta. Isyys tulisi huomioida jo sijoitteluvaiheessa, ja huolehtia siirtomahdollisuudesta toiseen, lapsia lähempänä, olevaan vankilaan, vaikka se sijaitisi oman aluevankila-alueen ulkopuolella.

Joillekin jotkut muut asiat voi olla tärkeempiä, mut mulle se on se perhe. Ett kaikki muu jää. Ensin se. Ett jos se ei toimi, niin sitten ei toimi mikään muukaan. Kyllä se on se mihin mä panostan. Jos se toimii, niin mä tiedän, että ne muut sutviutuu siitä samalla. Monella perheellä ei oo rahaa tulla tänne. Moni elää sosiaalityöllä. Ja mun tuloista ei nyt apua oo

(Jorma)

Lähemmäs lapsia. Jos mä olisin vaikka Riksussa (Riihimäen vankila), niin pystys vaikka joka viikonloppu näkee lapsia. Tänne on niin pirun pitkä matka, ett se maksaa ihan älyttömäst jo yhteen suuntaan

(Lauri)

Vanki-isille perhe on tärkeä. Usko siihen, että perheen asiat hoituvat, auttavat vankeusrangaistuksen suorittamisessa. Isyys huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää. Mikäli rangaistus olisi mahdollista suorittaa lähellä lapsia, se tukisi säännöllisiä tapaamisia lasten kanssa. Pitkä matka aiheuttaa esteen lasten tapaamiselle ja matkustaminen on kallista. Matka kaukana lapsen asuinpaikasta sijaitsevaan vankilaan voi olla monelle todellinen taloudellinen este, koska nämä perheet elävät usein toimeentulotuella. Näissä tapauksissa on liian sattumanvaraista, miten tärkeänä kunnan sosiaalitoimessa nähdään lasten ja isän yhteydenpidon säilyttäminen ja tukeminen rangaistuksen suorittamisen aikana.

Nykyisin vankilassa tehtävä kuntouttamistyö ei isien mielestä kohdennu oikein. Heidän mielestään sitä tehdään usein sellaisten päihdeongelmaisten kanssa, jotka vankilasta päästyään todennäköisesti jatkavat päihteiden käyttöä. Työtä tulisi kohdentaa enemmän perhesuhteisiin ja perhekuntoutukseen. Isyyttä voitaisiin tukea antamalla mahdollisuus viettää lasten kanssa enemmän aikaa: tapaamiset, perheleirit ja lomat.

Kaikilla on niitä perhesuhteita. Ett se pääpaino siirrettäis enemmän siihen, ett saatais jollaa tavalla niiden ihmisten kontaktit säilytettyä normaaleihin ulkopuolisiin ihmisiin. Koska ne menee jossain vaiheess muuten huonomaks.

(Antti)

Naisillehan on se Vanaja semmonen paikka, ett siellä pääsee olee lasten kaa tekemisissä jos se vaa haluaa. Kyll mun mielestä pitäs tulla semmonen. En nyt tarkota, ett siellä asutaa lapsen kaa, mutta ett vois aina silloin tällöin perhetapaaminen, ett siellä tavataan sitä lasta

(Kari)

Isät kokevat suhteiden säilyttämisen vankilan ulkopuolella olevien ihmisten kanssa tärkeänä. Hoitamattomana ne muuttuvat ajan myötä huonommiksi. Vankeuslain mukaan vangin pieni lapsi voidaan ottaa vankilaan, jos se on lapsen edun mukaista ja vanki sitä itse haluaa. Laki ei erottele tässä yhteydessä naisia ja miehiä. Yleisesti vallitsevan käytännön mukaan naisvangeilla on ollut mahdollisuus ottaa lapsi mukaan vankilaan. Tämä mahdollisuus pitäisi saada myös isille perustamalla sellaisia osastoja, joilla perhetapaamisia voitaisiin toteuttaa ja lapset voisivat viettää aikaa isien kanssa.

Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana olisi tärkeä tukea isyyttä myös taloudellisesti. Niitä perheitä, jotka elävät toimeentulotuella, tulisi isien mukaan tukea keskinäisessä yhteydenpidossa. Tämä voisi olla esimerkiksi tukea lasten tapaamismatkoihin ja puhelinlaskussa avustaminen. Vankilassa tulisi olla myös käytettävissä sellainen puhelin, josta isän olisi mahdollista soittaa lapsille ilmaiseksi. Nykyisenä tietotekniikka-aikakautena myös kuvayhteyttä lapsiin toivottiin.

Vartijoiden asennoituminen vanki-isiin koettiin kielteisenä. Lapsiin liittyvien asioiden hoitaminen ei isien mielestä useinkaan ole mahdollista vartijoiden asenteen vuoksi. Kokemuksien mukaan heiltä puuttuu halua ja tahtoa tukea vankia.

Nää tilanteet johon oon täällä ajautu, nää johtuu nimenomaa näist perheasioista. Kaikki nää rassas mua tosi paljon. Ja sitt viel se henkilökunta, joka tahallaan provosoi. Kun tällaset perheseikat rassaa, niin se käy niin kovasti hermoon, ett ei sitt pysty enää kuuntelee yhtään mitään

(Eino)

Vankilassa ollessa perhettä koskevat asiat aiheuttavat paljon huolta. Ne hermostuttavat ja keskittyminen muihin asioihin vaikeutuu. On vaikea selviytyä ongelmitta vankilan arjesta ja rangaistuksen suorittamisesta. Oman käyttäytymisen hallinta voi olla vaikeaa. Silloin henkilökunnan toiminta koettiin helposti epäasialliselta. Tilanteet ja ilmapiiri vankilan osastolla vaihtelevat ja usein pienemmätkin muutokset vankien käyttäytymi-

sessä havaitaan helposti. Perhetilanteesta syntyviä ongelmia olisi tärkeä voida käsitellä jo ennen kuin niistä tulee isompia ongelmia. Vankilan henkilökunnalla on tässä merkittävä rooli. Lähityötä kehittämällä vankien tuntemusta olisi mahdollista lisätä.

Vankiloissa tehtävää, isyyttä tukevaa, työtä pitäisi isien kokemuksen mukaan kehittää niin, että vangin isyys huomioidaan. Rangaistuksen suorittamisen alkaessa sijoittajayksikössä tulisi erityisesti huomioida ne isät, joilla on halu pitää yhteyttä lapsiinsa. Päätös sellaisesta laitossijoittelusta, missä isä sijoitettaisiin mahdollisimman lähelle lapsia, tukisi isien mukaan perheen yhdessä pysymistä. Rangaistusajan suunnitelmassa pitäisi huomioida, että vangilla on lapsia, ja samalla laadittaisiin alustava suunnitelma siitä, millaisilla toimenpiteillä lasten ja isän välistä suhdetta tuetaan. Isät kokivat, että vankilassa olisi tärkeää olla nimettynä sellainen virkamies, kenen vastuulla lasten asioiden ja yhteydenpidon järjesteleminen on. Tärkeää olisi mahdollisuus osallistua synnytykseen tai muihin lasten kannalta tärkeisiin tilaisuuksiin. Isät pitivät tärkeänä, että aloite lasten asioiden käsittelemiselle tulisi vankilan työntekijän taholta.

Pystyykö sitä liikaa painottamaan, ett pitäs ihan paljon enemmän ottaa huomioon sellaset henkilöt, jotka haluaa olla yhteydessä niihin lapsiin. Ymmärrän, että toiset täällä käyttää sitä sitten hyväkseen. Siihen pitäs keksii joku semmonen asia, ett miten se isä osoittaa sen, ett se on halukas siihen

(Kari)

Ett joku semmonen psykologi, sosiaalityöntekijä tai tämmönen keskustelu käytäs siinä. Se olis ihan niinku semmonen tapa, ett sitä ei tarvi pyytää. Kun tuut vankilaan, niin se tulis automaattisesti. Ei se riitä, ett jossain sijoitteluss siit sanoo. Ja sitte vielä, ett ei kaikki ihmiset osaa lähtee puhuu

(Jorma)

Vankiloihin olisi tärkeää luoda sellaiset käytännöt, joiden avulla isä voisi halutessaan antaa tarvittavat näytöt yhteydenpidon mahdollistamiseksi. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi päihdetestit ja osallistuminen yksilökeskusteluihin. Toiveena oli, että sijoituslaitokseen tullessa isän kanssa käytäisiin aina lapsia koskeva keskustelu. Se käytäisiin automaattisesti ja aloite keskustelulle tulisi vankilalta.

Isänä olemista voitaisiin isien mielestä tukea vankilassa monella tavalla. Aikaisempien, muissa vankiloissa saatujen, kokemusten perusteella he toivovat perhetapaamisten lisäämistä Konnunsuon vankilassa. Tapaamisten aikana olisi tärkeää, että olosuhteet oli-

sivat mahdollisimman normaalit. Fyysisiin tapaamistiloihin toivottiin kohennusta. Tapaamisten aikana tulisi myös voida tehdä tavallisia asioita: ulkoilla ja laittaa ruokaa yhdessä perheen kanssa. Pienhuonetapaamiset, perheleirit ja isä-lapsiryhmät tukisivat myös isänä olemista. Vankilassa tulisi olla erityinen osasto, jossa lasten olisi mahdollista viettää aikaa isän kanssa. Lisäksi olisi tärkeää järjestää erikseen mahdollisuus parisuhdetapaamisiin. Isien kokemuksen mukaan perhetapaamisten aikana on yleensä keskeyttävä lapsiin eikä parisuhteen hoitamiseksi ei jää tilaa. Lasten kannalta sekin nähdään tärkeänä.

Semmonen, ett kerran kahdess viikos tai kerran kuukaudess, ni lapset saa olla muutaman tunnin isän kanssa. Sillee että vaimo ei pääse sinne, mutt lapset pääsee. Se olis jossain urheiluhallis tai jossain. Se on hyvin tärkeetä, että saa lasten kaa leikkii ja näin. Ett ehtii yksityiskohtaisesti paneutuu jokaisee lapsee ja leikkimää edes jotain. Se on tosi tärkeetä ja tosi mukavaa

(Eino)

Kokemusta tapaamisista, jotka oli järjestetty vain lapsia ja isiä varten, nähtiin tärkeänä. Silloin oli mahdollista tehdä lasten kanssa erilaisia asioita. Se mahdollisti jokaisen henkilökohtaisen huomioimisen. Se oli positiivinen kokemus, joka vahvistaa lapsen ja isän välistä suhdetta.

Tärkeää olisi, että vangin isyyttä tuetaan koko vankilan henkilökunnan ja vartijoiden taholta. Isät kokevat, että järjestelmä itsessään ei tällä hetkellä mahdollista sen huomiointia. Usko siihen, että näihin asioihin olisi mahdollista saada muutosta, on heikko.

Nää kaikki tämmöset hienot ohjelmat ja mitä nää nyt on tuolla jossain kaukaisuudessa päättäny. Näist asioist päättää semmoset henkilöt, joill ei oo mitää käytännön tietoo täst maailmast. Jos ne käy kerran puolessa vuodessa tapaamass jossaa vankilassa, niin siitkö ne oppii miten tääll eletään ja minkälainen tää maailma on. Ja sit ne ihmiset kuitenkin on ne, jotka päättää ne asiat. Kun ei ees henkilökunta oo tyytyväinen. Suuraa sanoen henkilökunta nurisee viel enemmän näist asioist. Ei niihi kuitenkaan mitää muutosta tuu, kun tää on toi valtion systeemi. Kaikki kestää 10 vuotta, kun sitä pohdiskellaan, kerätää työryhmiä sellaista ihmisistä, joilla ei todellakaan oo minkäänlaista tietoo mitä täällä tapahtuu. Toi on aika huvittavaa

(Kari)

Tämän aineiston mukaan vanki-isät ajattelevat, että vankia ja vankilaa koskevista asioista päätetään jossakin kaukana. Päättämässä ovat sellaiset henkilöt, jotka eivät voi tietää, miten asiat yksittäisessä vankilassa todellisuudessa ovat. Vankila edustaa perinteisesti

byrokraatista instituutiota, jossa muutoksien aikaansaaminen vie aikaa. Nyky-yhteiskunnan kiihkeä elämärytmi ja jatkuvat muutokset saavat vankiloiden käytännöt näyttämään paikoilleen pysähtyneiltä ja kehityksestä jälkeen jääneiltä. Muutos, oli se miten pieni tahansa, vaatii aina aikaa. Mikään ei tapahdu hetkessä, mutta paikoilleen ei voi jäädä. Työtä on kehitettävä koko ajan vastaamaan paremmin vankien tarpeita.

8 ISYYDEN KOKEMUKSET KANNATTELEVAT VANKI-ISÄÄ VANKILASSA

Tässä aineistossa isäksi tulemiseen liittyvät kokemukset näyttäytyivät vanki-isien kertomuksissa hyvin samankaltaisina. Ne herättivät ristiriitaisia tunteita, mutta olivat luonteeltaan myönteisiä. Kokemusten samankaltaisuus selittyy osaksi sillä, että isillä on hyvin samanikäisiä lapsia ja perheiden elämä oli keskittynyt työnteon, lastenhoidon ja harrastusten ympärille.

Tutkimuskirjallisuudesta löytyy vähän tietoa miesten aktiivisuudesta perhesuunnittelussa (Sevon – Huttunen 2004: 138–139.) Kyngäs (2000: 193) väittää, että usein päätös perheenlisäyksestä on tehty nopeasti, ilman harkintaa. Huttunen (2001: 42) toteaa, että sitä kenen aloitteesta lapsen hankkiminen on tullut, on vaikea tutkia ja selvittää kokemuseräisesti. Syynä tähän on se, että sitä pidetään hyvin henkilökohtaisena ja arkaluontoisena asiana. Huttunen arvioi, että kahdeksan tai yhdeksän kymmenestä aloitteesta on tullut kumppanin taholta. Tässä aineistossa tutkimustulokset poikkeavat teoriassa esitetystä. Vanki-isät osallistuvat perhesuunnitteluun. Lasten hankkiminen oli ollut yhteinen päätös, jota oli ensin harkittu ja suunniteltu. Kaikki haastatteluun osallistuneet isät kertoivat halunneensa lapsia ja lasten hankkimista pidettiin tärkeänä.

Tulevaan vanhemmuuteen valmistautuminen tapahtuu monella tavalla. Perhevalmennuksen tarkoitus on tukea vanhemmuuteen valmistautumista ja synnytyksen onnistumista. Perhevalmennus toteutetaan neuvolakäyntien yhteydessä tai ryhmänä, jossa on noin 5 – 6 paria. Neuvoloissa perhevalmennus jaetaan kahteen alueeseen: vanhemmuuteen valmentaminen raskauden alkupuolella ja synnytysvalmennus raskauden lopulla. Myös tutustumiskäynti sairaalaan liittyy perhevalmennukseen. Vanhemmuuteen valmentamisessa keskustellaan raskausajasta, imetyksestä, vauvan hoidosta sekä kasvusta isäksi ja äidiksi. Suomessa esikoistaan odottavista miehistä enemmistö osallistuu perhevalmennukseen. Myös äitiysneuvoloissa isät ovat usein mukana. Yleensä synnytykseen valmistautuminen aloitetaan raskauden viimeisellä kolmanneksella. Synnytysvalmen-

nuksen tavoitteena on luoda mahdollisimman turvallinen ja myönteinen synnytyskokemus, johon vanhemmat osallistuvat aktiivisesti kaikissa vaiheissa. (Randen 2006.) Kokemukset, joita vanki-isillä oli perhevalmennuksesta, olivat kielteisiä. Perhevalmennuksessa keskityttiin pitkälti äitiin, eikä se ei huomionnut riittävästi isää. He kokivat osallisuutensa heikoksi ja tunne ulkopuolelle jäämisestä on vahva. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös tutkittaessa yleisesti isien kokemuksia perhevalmennuksesta (ks. Mykkänen 2009).

Lapsen odotusaikaan liittyy erilaisia tunteita. Äidin tuntemukset, kokemukset ja vointi kiinnostavat kaikkia. Isältä ei monikaan muista näitä asioita kysyä. Äidin tunteita ja ajatuksia seurataan säännöllisesti raskausaikana, mutta isän tunteet jäävät vähemmälle huomiolle. Myös isät tarvitsevat tilaisuuden puhua tunteistaan (Mykkänen 2009). Naiselle raskausaika on luonteva äitiyteen kasvamisen ja kypsymisen aika. Isällä se alkaa viimeistään siinä vaiheessa, kun lapsi syntyy. Julkisessa keskustelussa isän roolia, tehtäviä, oikeuksia ja velvollisuuksia sivutaan osana tulevaa perhettä. Isän moniin rooleihin kasvaminen ei tapahdu hetkessä. Isyyden erilaiset roolit korostuvat lapsen kehityksen kuluessa. Näitä rooleja on mahdollista kehittää läpi elämän ja ne kypsyvät vanhemmuuden tuoman kokemuksen myötä. (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 22) Lapsen odotusaikana vanki-isät kokivat jäävänsä ulkopuolelle äidin ollessa pääroolissa.

Jos mies halutaan sitouttaa isyyteen ja jaettuun vanhemmuuteen on tärkeä huomioida myös isän tunteet. Isälle ne voivat merkitä pelon, vaaran, epävarmuuden ja menettämisen tunteita. (Mykkänen 2009.) Tästä huolimatta vanki-isät luottavat omiin kykyihinsä ja taitoihinsa, mutta niitä joudutaan jatkuvasti arvioimaan uudelleen. Tätä tukee myös Rikosseuraamusviraston (2008: 16) naisvankeja koskeva tutkimus, jonka mukaan miesvankien vanhemmuuden taidot ja suhteet lapseen arvioitiin paremmiksi kuin naisvankien. Vankilaan joutuminen voi äideille olla suurempi epäonnistumisen kokemus, kuin mitä se samassa tilanteessa olevalle miehelle on. Se on yhteydessä äitimyyttiin. Äidin tekemiin rikoksiin voi liittyä enemmän häpeää, kuin siihen mitä niihin ehkä isän tekemänä liittyy. Rikoksista saatu tuomio kuitenkin muutti isän roolia ja sitoutumista perheeseen: oli pakko siirtyä sivuun aktiivisesta isän roolista. Toisille isyys toimii kannustimena elää rikoksetonta elämää tulevaisuudessa.

Vanki-isien kokemukset lapsen syntymästä ja ensimmäisestä hetkestä lapsen kanssa olivat koskettavia. Voimakas hyvänolon tunne ja ylpeys yhdistyivät avuttomuuteen ja pel-

koon. Lapsen syntymästä alkaa isyyden useita kehitysvaiheita kestävä kausi. Tuolloin vanhemman tehtävänä on huolehtia lapsen psyykkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista kokonaisvaltaisesti. Vanhemmuuden rooleina ovat huoltaja, rakkauden antajan ja ihmishuoneosaaaja (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 22). Lapsen muuttuviin tarpeisiin vastaaminen voi saada aikaan epävarmuutta, pelkoa, syyllisyydentunteita, vihaa, halua hylätä tai pelkoa tulla hylätyksi.

Lapsen syntymä muuttaa vanhempia, äitiä ja isää. Se muuttaa parisuhdetta. Tässä vaiheessa parisuhteen laatu ja vanhempana jaksaminen vaikuttavat toisiinsa. Lasten ollessa pieniä isien osuus lasten hoidossa on kasvanut. Tämän seurauksena isät saattavat kokea avuttomuutta, riittämättömyyttä ja pelkoa lasten elämään ja hoitoon liittyvissä asioissa. Tässä aineistossa se korostui erityisesti ensimmäisen lapsen liittyvissä kokemuksissa. Samanaikaisesti myös kodin ja työelämän välinen ristiriita tuntuu voimakkaimmin, joka luo helposti riittämättömyyden tunnetta. Suomalaisessa yhteiskunnassa on perinteisesti ajateltu, että erityisesti isän tehtävä on keskittyä työelämään. Äidin rooli on suuntautunut enemmänkin kotiinpäin. Vanki-isien kokemukset olivat samansuuntaisia. He pitivät tärkeänä tehtävänä hankkia perheelle toimeentulon, vaikka se ei välttämättä ole ollut yhteydessä työelämään. Jos sitä ei saatu hankittua työnteolla, oli se mahdollista hankkia rikollisin keinoin. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset heijastuvat myös näiden perheiden elämään. Muutokset naisten työssäkäynnissä ja erilaiset perhepoliittiset päätökset ovat johtaneet tilanteeseen, jossa isänä olemista arvioidaan uudelleen. Julkisessa keskustelussa siihen on kiinnitetty aikaisempaa enemmän huomiota ja isiltä vaaditaan nykyisin entistä enemmän osallistumista (Huttunen 2001: 83–84; Juvakka – Viljamaa 2002: 27). Tämän aineiston mukaan vanki-isät noudattelevat ehkä edelleen enemmän perinteistä isyysmallia. Aalto (2004: 86) toteaa miehiä koskevien muutoksen näyttäytyvän keskusteluissa ennen kaikkea positiivisena mahdollisuutena miehelle itselleen, lasten isäsuhteelle ja samalla miesten ja naisten väliselle tasa-arvolle.

Tässä aineistossa vanki-isät kuvasivat isyyttään toiminnan kautta. He kytkevät oman kasvatustehtävänsä vanhempien välisiin sukupuolirooleihin. Isät ajattelevat, että isälle kuuluu enemmän fyysisen asioiden opettaminen, kun äiti puolestaan huolehtii enemmän tunnepuoleen liittyvistä asioista. Mielenkiintoista on, että isät toivat useasti esiin vaikeudet fyysisen läheisyyden osoittamisessa lapsille. Vanki-isien kokemukset fyysisen läheisyyden osoittamisesta lapsille olivat ristiriitaisia. Sen tiedetään olevan lapsille ja isälle itselleen tärkeää ja sitä halutaan toteuttaa, mutta keinot ovat vähäiset. Isän esi-

merkkinä toimiminen nähtiin tärkeänä siitä huolimatta, että nämä isät olivat tällä hetkellä suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistustaan vankilassa. Vanki-isät myöntävät toimineensa päinvastaisesti, kun mitä lapsilleen haluavat opettaa. Tästä syystä omat syyllisyyden ja häpeän tunteet ovat vahvat.

Vanki-isien kokemuksissa lasten kanssa vietetystä ajasta korostuivat toiminnallisuus ja yhteinen tekeminen. Kolehmainen (2004: 103) väittää, että isä tuo omat toimintatapansa ja siihen liittyvät asenteet osaksi lasten hoitoa, jolloin aktiivisuus ja toiminnallisuus määrittävät isyyttä. Huolehtiessaan lapsistaan isälle kuuluvat samat toimet kuin äidillekin, mutta isä toteuttaa vanhemmuuttaan omalla tavallaan miehenä. Vanki-isien kokemukset yhteisestä tekemisestä voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: isän omat mielenkiinnon kohteet, ajalle tyypilliset lapsille suunnatut asiat ja lapsen sukupuoli. Isän omalla mielenkiinnon kohteena oleva urheilu liittyi usein lasten kanssa tekemiseen. Tästä oli paljon erilaisia kokemuksia. Ajalle tyypillisiä, lapsille tarjottavista asioista isät mainitsivat muun muassa laivaristeilyt ja Muumimaailman. Lasten sukupuoli vaikutti siihen, mitä yhdessä vietetty aika oli sisältänyt: poikien kanssa se oli selkeästi enemmän toiminnallista tekemistä.

Huttunen (2001: 83–96) on ryhmitellyt isätyypit sen mukaan, paljonko isä antaa aikaa lapselleen ja mikä isyyden arvo on isälle. Huttunen nimittää isiä, jotka haluaisivat olla lasten kanssa enemmän kuin heillä on mahdollisuuksia, passiivisiksi ja sitoutuneiksi isiksi. Usein nämä isät kokevat huonoa omaatuntoa, riittämättömyyden tunteita ja syyllisyyttä. Huttunen puhuu kaipauksesta, jossa korostuu olosuhteiden aiheuttama tilanne, joka loitontaa isää lapsista fyysisesti ja henkisesti. Tutkimustulosten perusteella on vaikea löytää yhtä isätyyppiä, mihin vanki-isät olisi mahdollista sijoittaa. Isyyteen liittyy jotain sellaista ainutkertaista, joka tekee sen määrittelemisen lähes mahdottomaksi. Isyys rakentuu monenlaisista asioista. Vanki-isät kuvasivat isyyttään tärkeänä arvona ja he pitivät isänä olemista henkilökohtaisesti tärkeänä, johon liittyy vahvoja tunteita. Käytännössä heillä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta antaa aikaa lapselle. Näin ajatellen he asettautuvat passiivisiin ja sitoutuneisiin isiin ja ehdottomasti kaipaaviin isiin. Näyttää siltä, että vanki-isä toteuttaa Huttusen ryhmittelemiä isätyyppejä vaihtelevasti tilanteen mukaan. Keskeistä on, että vanki-isien isyyttä leimaa toiminnallisuus. Korhonen (1999) nimittää tätä isätyyppiä toiminnallisiksi isiksi. Ohjaamalla lapsia harrastusten pariin, isät kokevat osallistuvansa kasvatukseen. Ohjaaminen on luonteeltaan kannustavaa. Puoliso kantaa kuitenkin päävastuun arjen toimivuudesta. (Korhonen 1999: 150–

152.) Lasten aktiivista toimintaa omalla tavallaan tukevat isät asettuvat Juvakan ja Viljamaan luokittelussa kivaisäksi tai kilpailijaisäksi (Juvakka – Viljamaa 2002: 23–28).

Huttunen (2001: 65) väittää, että psykologiseen isyyteen liittyy asetelma, jossa miehen pitäisi ansaita se omalla olemuksellaan, käyttäytymisellään ja toiminnallaan. Äitiys syntyy lapsen odotuksesta, synnytyksestä ja lapsen hoidon myötä. Isyyden synty edellyttää isältä suoritteita, osallistumista erilaisiin lastenhoitotilanteisiin. Isä joutuu tekemään enemmän työtä saavuttaakseen oleellisen: aidon ilon ja tyydytyksen yhdessäolosta. Tutkimustulosten mukaan vanki-isäkin pyrkii aktiivisella, lasten ehdoilla toteutuvalla, toiminnallaan ansaita omaa isyyttään. Näin Huttusen esittämä väite on sellaisenaan hyväksyttävissä. Vanki-isien kokemuksissa sekoittuivat vapaudessa ja vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana toteutunut yhteinen tekeminen. Ennen vankilaan joutumistaan vanki-isät kuvasivat omien työ- ja harrastemenojen olleen heille tärkeitä. Tästä johtuen he eivät olleet viettäneet kovin paljon aikaa lasten kanssa. Se, mitä lasten kanssa tehtiin, oli isien mielestä toteutunut lasten ehdoilla. Yhteiselle tekemiselle oli myös erilaisia esteitä: isän omat kiireet, pitkä välimatka, isän tai molempien vanhempien päihteiden käyttö ja lapsen sairaus. Rikoksiin liittyvät sosiaaliset suhteet muodostivat joillekin turvallisuusriskin, jonka vuoksi yhteistä tekemistä lasten kanssa oli rajoitettava. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana vankilan käytännöt asettavat yhteiselle tekemiselle rajat, joiden puitteissa yhteistä tekemistä koettiin olevan vaikea toteuttaa.

Lasten kanssa vietetty aika ja yhteinen tekeminen liittyvät vanhempien välisiin sukupuolirooleihin. Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa on ajateltu, että on olemassa äidille kuuluvia ja isälle kuuluvia tehtäviä. Kolehmainen (2004: 103) väittää, ettei sukupuoli määritä vanhemmille omia toiminta-alueita, mutta se vaikuttaa toiminnan luonteeseen. Isä voi tehdä samoja asioita kuin äitikin, mutta noudattaa siinä sukupuolelle tyypillisiä toimintatapoja. Vanki-isät tekivät lasten kanssa miehisempiä ja toiminnallisempia asioita, kuin mitä puoliset tekivät. Fyysisen läheisyyden osoittamista vanki-isät pitivät kuitenkin enemmän äitien tehtävänä.

Vanki-isät pitävät isyydessä tärkeimpinä asioina vastuuta lapsista ja lasten huomioimista. Korhonen (1999: 145–148) luokittelee nämä tekijät vastuutaan korostaville isille kuuluviin piirteisiin. Vastuullisuus ilmenee rajojen asettamisena ja lasten ohjaamisena harrastuksiin. Myös koulunkäynnin merkitystä korostetaan. Lasten kasvatukseen kuuluvat yleiseen käyttäytymiseen ja lasten suojelemiseen liittyvät asiat sekä erilaisten asioi-

den opettaminen lapsille. Isä toimii elämän opettajana, rakkauden antajana, ihmissuhdeosaajana ja rajojen asettajana (Helminen – Iso-Heiniemi 1999: 25–29). Vanhemmuus saa uusia muotoja ja muuttuu jatkuvasti. Tästä huolimatta perinteiset kasvatushanteet ovat säilyneet myös vanki-isillä. Yksi tällainen on kunnan kansalaiseksi kasvattaminen. Kasvatus tarkoittaa kannustamista, kehumista, hyvien elämänohjeiden antamista ja rajojen laittamista. (Kemppainen 2001: 76, 150) Vanki-isien kertomuksissa nämä mainittiin usein.

Elämäntapatutkimusten mukaan suurimmat muutokset lapsuudenaikaisten vanhemmuuden mallien siirtymisessä sukupolvelta toiselle liittyvät yleensä isän rooliin ja asemaan perheessä (Korhonen 1996: 152–154). Tämä tuli esiin myös vanki-isien kertomuksissa. Kokemukset omista ja omien vanhempien käyttämistä kasvatukseen poikkesivat toisistaan. Tyytymättömyyttä aiheuttaneet lapsuudenkokemukset ja omat kokemukset isänä toimimisesta vaikuttivat siihen, millaiseksi omat kasvatukseen muotoutuivat. Niiden säilyttäminen tai niistä luopuminen oli tällöin tiedostettua.

Yleisesti ajatellaan, että miehille on ominaista miettiä asioita enemmän itsekseen, kuin että he keskustelevat niistä julkisesti. Korkeintaan sitä voidaan tehdä hyvän ystävän kanssa. (Juvakka – Viljamaa 2002: 22.) Vanki-isien kokemukset ovat samansuuntaiset. He, jotka keskustelevat lapsistaan ja lapsiin liittyvistä asioista, tekevät sen lähimpien ystäviensä, nykyisen puolison tai lasten äidin kanssa. Erityisen tärkeäksi olivat muodostuneet oman äidin kanssa käydyt keskustelut. Tutkimuksen perusteella näyttää, että vanki-isät turvautuvat usein omaan äitiinsä lapsiin ja heidän kasvatukseen liittyvissä asioissa. Vanki-isien kokemukset ovat myös vastakkaisia: lapsiin liittyvistä asioista ei keskustella kenenkään kanssa, vaan niitä mietitään itsekseen usein omasta halusta tai olosuhteista johtuen.

Isän vankilassa oloon liittyä monenlaisia ongelmia. Pelkästään sen kertominen lapsille, että isä on vankilassa, osoittautui tämän aineiston mukaan monessa perheessä vaikeaksi. Lapsille oli kerrottu isän olevan matkatöissä ja opiskelemassa. Tulokset kuitenkin osoittivat, että totuuden kertominen oli yleinen ratkaisu. Sen katsottiin helpottavan tilannetta vanhempien ja erityisesti isän näkökulmasta, kun lapsille ei tarvinnut valehdella. Ratkaisu olla kertomatta, näytti aiheuttavan ristiriitaisia tunteita ja muodostuvan raskaaksi. Sen vaikeuttaa kokonaisuudessaan vankeusrangaistuksen suorittamisesta.

Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana tärkeimpinä yhteydenpitotapoina lapsiin ovat puhelut ja kirjeet (Enroos 2008: 74). Yleensä vangit soittavat puhelinkorttiautomaateista itse ostamallaan puhelinkorteilla. Vankiloissa on usein määritelty puhelinajat. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 55.) Kirjeet ovat edelleen tärkeä viestintäväline, vaikka ne näyttäisivät jäävän vähemmälle puheluiden yleistyessä. Yleisin tapaamiskäytäntö on viikonlopputapaaminen, jossa tapaamistiloihin on sijoitettu pleksilasi vangin ja tapaajan välille ja heidän välillään on kosketuskielto. Usein tapaaminen tapahtuu ajanvarauksella. Valvoton tapaaminen, jota usein kutsutaan perhetapaamiseksi, on tarkoitettu vangin ja hänen perheenjäsentensä tapaamiseen. Perhetapaamisen myöntämisen edellytyksenä on turvallisuusnäkökohtien täyttyminen. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 57–58.)

Yhteydenpito vankilan ulkopuolella oleviin lapsiin on isien kokemuksen mukaan vaikeaa. Yhteydenpitoon liittyy monia epäkohtia. Enroos (2008: 75) jakaa epäkohdat kolmeen luokkaan: 1) yhteydenpito lapsiin on liian vähäistä henkilökohtaisen rahan puutteen tai vankilan resurssien takia, 2) vankilakäytännöt eivät mahdollista yhteydenpitoa ja 3) yhteydenpidon rajaukset tulevat lastensuojelusta. Vanki-isien kokemuksissa toteutuivat selkeästi kaksi ensimmäistä. Lasten matkat perhetapaamiseen tulevat kalliiksi. Vankilan sijainnista johtuen matka tapaamiseen on joissakin tapauksissa tarvinnut tehdä jo edellisenä päivänä, jolloin tähän lisätään myös yöpymisestä aiheutuneet kulut. Puhelinkulut ovat kalliita ja soittoaika rajoittaa mahdollisuutta tavoittaa lapsia. Isän rikostyyppi vaikuttaa siihen, ettei perhetapaamista myönnetä turvallisuusnäkökohtaan vedoten. Kokemus oli myös siitä, että rajaus yhteydenpitoon tuli lastensuojelun taholta.

Vankeuslaki velvoittaa järjestämään vankilan olot niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään (VankL 1 luku 3 §). Huoli perheen hajoamisesta ja vieraantumisen lapsista aiheuttavat pelkoa. Kokemuksen mukaan näistä asioista ei riittävästi keskustella vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Usein huoli perheestä saa vangin levottomaksi ja hän saattaa hermostua helposti. Se muuttaa vangin käyttäytymistä ja voi pahimmillaan johtaa hankaluuksiin muiden vankien tai vankilan henkilökunnan kanssa. Vankilan sääntöjen rikkomisesta seuraa yleensä rangaistus, jonka isät kokevat kohtuuttomana itseään kohtaan. Vanki-isät kokevat jäävänsä yksin ajatustensa kanssa.

Isät ajattelevat, että vankilassa pitäisi toteutua paljon erilaisia asioita, jotta isänä olemista tuettaisiin myös vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Silloin, kun vanki on

myös isä, olisi tärkeää, että joku osoittaisi olevansa kiinnostunut asiasta. Tämä tulisi huomioida jo sijoitteluvaiheessa ja siirtomahdollisuutena toiseen, lapsia lähempänä, olevaan vankilaan. Nykyisin tuomitun sijoittaminen tapahtuu ensisijaisesti aluevankilan alueen sijoitusvankilaan vangin kotikunnan mukaisesti. (Rikosseuraamusvirasto 2003: 55.) Vankilassa tehtävä kuntouttamistyö kohdentuu usein päihdehoitoon. Sitä tulisi vanki-isien mukaan siirtää päihdekuntoutuksesta perhesuhteisiin ja perhekuntoutukseen. Isyyttä voidaan tukea laatimalla selkeä, toteuttamiskelpoinen suunnitelma lasten ja isän välisen suhteen vahvistamiseksi. Sen olisi tarkoituksenmukaista sisältää ne reunaehdot jaa toimenpiteet, joita vankeusrangaistuksen aikana tarvitaan isyyden lujittamiseksi. Tärkeää olisi antaa mahdollisuus viettää lasten kanssa enemmän aikaa: tapaamiset, perheleirit ja lomat.

Vanki-isät tuottivat tunnepuhetta kertoessaan isyyteen liittyvistä kokemuksistaan. He kuvasivat isyyteen liittyviä kokemuksiaan vahvojen, ja heille merkityksellisten tunneilmaisujen kautta. Elämän tunnekirjo, ilosta suruun, ylpeydestä häpeään, tuli esille. Isyys on asia, josta muodostuu jokaiselle isälle omanlaisena. Levinson (1978: 329) toteaa, että keski-ikään tullessa mies on kypsempi vastaamaan huolenpidosta ja toimimaan lastensa tulevaisuuden hyväksi. Haastatteluun osallistuneet vanki-isät edustivat yleisesti ajateltua keski-ikäistä miestä.

Vankeusrangaistuksen suorittaminen muodostaa isyydelle ja sen säilyttämiselle mittavan haasteen. Kaikkien muiden vaatimusten lisäksi isän pitäisi tavalla tai toisella kyetä säilyttämään suhde lapseen myös rangaistuksen aikana. Vankilassa ollessa isyyteen liittyvät kokemukset näyttävät vahvistuvan. Ne muodostavat isälle eräänlaisen pelastusrenkaan, joka ylläpitää vankilan ulkopuolista elämää. Kokemukset ja muistot kulkevat mukana. Isyys on vangillekin lahja, jota hän viimeistään vankilassa oppii arvostamaan. Tutkimukseni tulos osoittaa, että vanki-isät haluavat säilyttää suhteensa lapsiinsa. Kyse ei ole vain isän, vaan yhtäläillä myös lapsen tarpeista.

Tutkimustulokset osoittavat, että vankeusrangaistuksen suorittamisen uhkaa isyyttä monella tavalla. Samalla isyyteen liittyvät kokemukset kuitenkin vahvistuvat ja muotoutuvat isälle tärkeiksi. Lapsistaan erossa olevat isät voivat tarkastella ja arvioida omaa isyyttään etäämmältä, kuin isät, jotka elävät arkea lasten kanssa. Mahdollisesti silloin tulee oivallettua jotakin sellaista, joka yhteisessä arjessa jäisi huomioimatta. Isyyden myönteiset kokemukset antavat voimaa, turvaa ja kannustavat jatkamaan eteenpäin. Ne

kannattelevat selviämään vankilassa ja auttavat suuntaamaan tulevaisuuteen. Isyyden kokemuksista ja isänä olemisen lahjasta tulee isälle tärkeä pelastusrenkas selvittää vankeusrangaistuksen suorittamisesta.

9 POHDINTA

Tässä tutkimuksessani olen tarkastellut vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä. Viime vuosien aikana isyyttä on alettu tarkastella yhä laajemmasta näkökulmasta. Yhteiskunnan kehittyminen on asettanut perinteiset perhesysteemit ja –roolit uudenlaisten haasteiden eteen. Isän rooli on kehittynyt ja kehittymässä tasavertaiseksi äidin roolin rinnalle.

Isyys on vaativa ja monella tavalla koetteleva rooli. Siinä kasvaminen ei tapahdu hetkessä. Omat lapset, puoliso, toiset isät, oma isä, vallitseva mieskuva ja isänä olemisesta saatu kokemus rakentavat kaikki miehen isyyttä. Miehenä oleminen ei varmastikaan ole helppoa. Vaatimukset tasavertaisuudesta ja yhä kasvavasta osallisuudesta perheessä aiheuttavat monelle isälle paineita. Samanaikaisesti pitäisi kyetä olemaan herkkä, hellä, hauska, hiljainen ja hermostumatta. Kirjallisuuden perusteella näyttäisikin siltä, että isyyttä on lähes mahdotonta määritellä yksiselitteisesti. Myös tutkimustulokset luovat isyydestä hyvin erilaisia näkökulmia. Yksikään isä ei omaa vain yhtä roolia tai ole tiettytyyppinen. Pitäisikö isyyttä ylipäänsä yrittää määritellä näin tarkasti? Eihän sitä ole tehty äitiydellekään.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on tutkija itse (Eskola – Suoranta 1998: 209–214). Tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi ja osoittamiseksi pyrin kuvaamaan mahdollisimman monipuolisesti aineiston keruuta, aineiston analyysiä ja eri vaiheissa tekemiäni ratkaisuja. Laadullisen tutkimuksen tekeminen osoittautui erittäin haasteelliseksi tehtäväksi. Halusin kuvata vanki-isien kokemuksia isyydestä, joka aiheena on hyvin sensitiivinen. Valitsemalla kvantitatiivisen tutkimustavan olisivat tulokset varmasti poikenneet nyt saaduista tuloksista. Paljon arvokasta ja inhimillistä kokemusta olisi jäänyt piiloon. Laadullisen tutkimuksen tekeminen muodostui huomattavasti työläämmäksi, kuin mitä ennakkoon osasin ajatella. Tutkimustani varten laatima aikataulu toteutui lähes loppumetreille suunnitellusti. Elävässä elämässä kaikki asiat eivät aina etene suunnitelmien mukaan. Tästä huolimatta tutkimukseni valmistui opintojen mukaisessa aikataulussa. Kyky itsensä johtamiseen on taito, josta on ollut apua tämän

tutkimusprosessin aikana. Se on tarjonnut tilaisuuden tarkastella omia vahvuuksiani ja tunnistaa omia voimavarojani. Ennen kaikkea se on ollut vastuun ottamista omista valinnoista, teoista ja sanomisista. Uudet tiedot, taidot ja valmiudet, joita olen tutkimusprosessin aikana saanut, ovat vahvistaneet myös omaa ammatillista kasvuani. (ks. Mäki-salo 2003: 180, 191)

Valitsemani tutkimusmenetelmä osoittautui toimivaksi ja haastattelut onnistuivat hyvin. Onnistuin luomaan yhdessä haastateltavien kanssa luottamuksellisen ja avoimen vuorovaikutustilanteen. Tutkimusoppaissa varoitetaan haastattelutilanteeseen liittyvistä virhelähteistä. Yksi tällainen saattaa olla se, että haastateltava vaikenee mielellään rikollisesta käyttäytymisestä. (ks. Hirsjärvi ym. 1996: 200–203.) Tässä tutkimuksessa juuri rikollisesta käyttäytymisestä seurannut ehdoton vankeus muodosti sen toimintaympäristön, jossa tarkastelin vankeusrangaistustaan suorittavan isän kokemuksia isyydestä. Näin se oli luonnollinen osa haastattelua. Haastattelujen onnistumiseen vaikutti varmasti myös oma kokemukseni haastatella rikoksentekejiä ja motivoivan haastattelun koulutus. Haastattelutilanteessa olin tutkijana, mutta myönnän, etten täysin kyennyt irtautumaan omasta virkaroolistani. Omaksumani työkäytännön mukaisesti annoin haastateltaville haastattelutilanteen päätteeksi palautetta ja rohkaisin etsimään uudenlaisia toimintatapoja, joiden avulla toivon heidän pääsevän elämässään eteenpäin.

Aineistolähtöisellä lähestymistavalla pyrin tuomaan vanki-isien oman äänen esille. Suorilla lainauksilla halusin tarjota lukijalle mahdollisuuden seurata vanki-isien kokemuksia ja niiden vastaavuutta aineistosta tekemiini tulkintoihin. Läpi tutkimusprosessin halusin kuljettaa mukana niitä vahvoja tunteita, jotka vanki-isien kokemuksissa isyyden teemaan liittyvät. Katson onnistuneeni tässä. Tutkimustulokset poikkeavat lopulta melko vähän teoriassa esitetyistä väitteistä. Ainoastaan aloite lasten hankkimisesta poikkeaa oleellisesti teoriassa esitetyistä tuloksista. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että tähän tutkimukseen osallistuneet isät suhtautuvat isyyteensä myönteisesti. Ne vanki-isät, joilla mahdollisesti olisi ollut toisenlaisia kokemuksia, eivät välttämättä halua isyydestään kertoa. Saatu tutkimustulos ei siis ole yleistettävissä, vaan edustaa näiden isien kokemuksia.

Organisaatiokulttuurilla voidaan tarkoittaa työyhteisön tietoista tai tiedostamattomasti opittuja ja sovittuja tapoja tai sopimuksia tehdä ja kehittää työtä (Mäkisalo 2003: 74). Nykyisin julkinen hallinto, johon vankeinhoitolaitoskin kuuluu, pyrkii korostamaan val-

lankäytön sijasta palvelua. Tämä asennemuutos on kuitenkin vasta aluillaan. (ks. Rissanen 2007: 17). Vankiloissa vallitsee edelleen vahva virkavallan perinne, vaikka kehitystä on tapahtunut. Perushenkilöstö, vartijat ja tuotantosektori, ei välttämättä koe hoitavaa ja kuntouttavaa työtä keskeiseksi, vaan työ nähdään usein eristämistehtävänä sekä kurinpito- ja turvallisuuspainotteisena. Koulutukseen, kuntoutukseen, sosiaalityöhön ja terveydenhuoltoon kuuluva henkilöstö taas puolestaan painottaa työn tätä puolta voimakkaasti (ks. Pajuoja 1997: 103). Tämä saattaa ylläpitää sektoriajattelua. Se voi aiheuttaa vankiloiden sisällä ääneen lausumattomia esteitä yhteisen näkemyksen löytämiseksi työn tavoitteesta. Tämä tekee kaikesta kehittämistyöstä haasteellisen. Saadut tutkimustulokset vahvistavat käsitystä siitä, että olisi tärkeää aloittaa perinpohjainen asennekeskustelu isyyden oikeutuksesta vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Toivon, että tutkimukseni voi omalta osaltaan olla käynnistämässä tätä keskustelua.

Vankeuslakiin on sisällytetty vaatimus yksilöllisen rangaistusajan suunnitelman laatimisesta vangille. Se antaa mahdollisuuden huomioida myös isyyteen liittyviä näkökulmia. Rangaistusajan suunnitelman laatiminen on rajallisen ajan ja niukkojen resurssien vuoksi varmasti vaikeaa, eikä aluevankilan sijoittajayksikön tehtävä ei helppo. Toisinaan se joutuu arvioimaan ja ratkaisemaan vankia koskevia asioita melko yksipuolisen tiedon pohjalta. Rangaistusajan suunnitelma on työvälineenä hyvä, mutta kuten tutkimustuloksistakin ilmenee, vangit kokevat sen kaukaisena ja vieraana itselleen. Rangaistusajan suunnitelman laatimista ja sen sisältöä tulee kehittää enemmän vankia ja tämän perhettä osallistavaksi. (ks. Cree – Davis 2006.) Siinä tulee myös hyödyntää enemmän moniammatillista työtä. Perheen lisäksi mukaan on saatava ainakin ne viranomaiset, jotka vangin elämään kulloinkin liittyvät: sosiaaliviranomaiset, päihdehuolto ja työvoimaviranomaiset. Tämä vahvistaisi osaltaan myös vangin roolia kuntalaisena. Myös sijoitusvankilan edustajan mukanaolo olisi tärkeää. Näin suunnitelmalle löytyisi selkeä kompassisuunta: se täsmentäisi työn yhdenmukaisia tavoitteita ja turvaisi toimenpiteiden oikea-aikaisuuden. Kaikki olisivat tietoisia siitä, mitä on suunniteltu. Se mahdollistaisi myös rangaistusajan suunnitelman toteutumisen tehokkaan arvioinnin.

Rikosseuraamusalalla eletään tällä hetkellä voimakasta organisaatiouudistusten aikaa. Tulossa oleva Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen yhdistyminen, yhdessä uuden aluejakomallin kanssa, tulevat asettamaan työlle vaativia haasteita. Tutkimustulokset osoittavat, että isyyden säilyttäminen edellyttää tiivistä yhteydenpitoa isän ja lasten välillä. Se tulisi ottaa huomioon vankien sijoittelussa niin, että vanki-isät olisi

mahdollista sijoittaa lähemmäs lapsia ilman, että tiukka aluejako estää sen. Nyt suunniteltu aluejako ja esimerkiksi tehty päätös Konnunsuon vankilan lakkauttamisesta tarkoittaa Kymenlaakson vanki-isille ja heidän perheilleen yhä piteneviä ja kustannuksiltaan kalliimpia tapaamismatkoja.

Meneillään olevassa valtion tuottavuusohjelmassa oikeusministeriö ja Rikosseuraamusvirasto ajavat vankeinhoitoa voimakkaasti suuntaan, jossa yhä useampi vanki suorittaa rangaistustaan avolaitoksessa ja valvotussa koevapaudessa. Tämä vaatii onnistuakseen vielä paljon kehittämistyötä. Yhteiskunta ei välttämättä ole kaikilta osilta valmis ottamaan heitä vastaan. On myös tärkeää, että vangin paluuta yhteiskuntaan tuetaan kaikin keinoin riippumatta siitä, millaisissa olosuhteissa hän rangaistustaan suorittaa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että vangin sosiaaliset suhteet muodostuvat merkittäväksi rikoksen uusimisiriskiä arvioitaessa. Jo pelkästään tästä syystä isyyttä kannattaa ja pitää tukea vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana. Vankilassa tehtävän perhetyön tavoitteeksi on asetettu vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavaikutuksia ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Tutkimustulosteni perusteella näyttäisi siltä, että vankiloissa tehtävän perhetyön kehittäminen on edelleen kesken. Työryhmämietinnössä (2003: 96) todetaan, että vankila-aikana tehtävä perhesuhteiden hoidon kehittäminen yhdessä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa on erittäin tarpeellista. Yksi keskeinen lähestymistapa voisi olla isyys.

Vankeinhoidossa on perinteisesti puhuttu vankilassa tehtävästä perhetyöstä tai vankiperhetyöstä. Sen tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavaikutuksia ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vankila-aikana se voi sisältää erilaista perheitä tukevaa toimintaa. Perhetyöllä tarkoitetaan suunnitelmallista, tavoitteellista työtä, jolla pyritään tietoisesti vaikuttamaan perheeseen. Usein se on haitan tai ongelman korjaamista tai poistamista. Perhetyön rinnalle on tuotu perhepalvelun – käsite, jonka perustana on asiakaslähtöisyys. Siihen liittyy vapaaehtoisuus, eikä sillä välttämättä ole selkeää ja tarkkaa sisältöä tai tavoitetta. Siinä yhteistyöhön liittyy ajatus kumppanuudesta. (Uusimäki 2005.) Vankilassa tehtävää työtä olisi mahdollista jäsentää myös tästä näkökulmasta. Vankilaorganisaation tasolla voitaisiin edelleen puhua yleisesti perhetyöstä. Yksittäisen vangin kohdalla puhuttaisiin perhepalvelusta. Vankilassa tehtävää, perhettä tukevaa, työtä olisi näin mahdollista nimittää perhetyöpalveluksi. Se sisältäisi vankiin ja tämän perheeseen vankila-aikana liittyvät toiminnot, mutta myös vankilan ulkopuolelta tarjottavat palvelut. Näin se muodostaisi kokonaisuuden, jossa kaikkien osapuolien

tarpeet olisi huomioitu riittävästi pyrittäessä saavuttamaan rangaistusajalle asetetut tavoitteet.

Nykyiset vankilakäytännöt eivät kykene riittävästi vastaamaan niihin tarpeisiin, joita vankilassaolo aika asettaa isä-lapsisuhteelle. Vankiloissa tehtävä isyyttä vahvistava työ vaatii onnistuakseen sellaiset puitteet ja resurssit, joiden avulla sitä voidaan toteuttaa. Tässä tarvitaan ennakkoluulotonta kehittämistä ja uudenlaisten toimintamallien löytämistä läpi koko vankeusprosessin. Lainsäädännön asettamia reunaehtoja unohtamatta, vankiloihin on luotava sellainen toimintamalli, jota noudattamalla vanki-isä voi osoittaa motivaationsa isyyden hoitamiseksi ja vahvistamiseksi. Sen tulisi kattaa koko vankilaaika ja edetä portaittaisesti. Ajallisesti riittävän pitkällä prosessilla ja välitavoitteiden asettamisella voitaisiin estää mahdolliset väärinkäytökset. Toimintamalliin tulisi sisällyttää isyyttä tukevia elementtejä: yksilö- ja ryhmäkeskusteluja, osallistumista vankilassa järjestettäviin toimintaohjelmiin ja perhekuntoutusta. Naisvankityöryhmä on esittänyt, että sijoittajayksiköissä tulee olla naisvankien erityiskysymyksiin ja naisvankien kanssa työskentelyyn liittyvää asiantuntemusta (Rikosseuraamusvirasto 2008: 105) Tutkimustulosten mukaan vankiloissa tehtävää työtä tulisi kehittää myös siten, että vankiloihin nimettäisiin vanki-isien erityisongelmiin keskittynyt vastuuhenkilö. Myös tutkimusta tulisi lisätä. Kriminologinen tutkimus Suomessa on pääasiassa keskittynyt miesten rikollisuuden tutkimiseen, mutta muita miehen elämänalueita on tutkittu vähemmän. Työn kehittämistä varten tarvitaan lisää tietoa.

Olen tässä tutkimuksessani kuvannut kuuden vankeusrangaistustaan suorittavan vangin isyyteen liittyviä kokemuksia. Tutkimuksen tekeminen kaikkine vaiheineen on ollut hieno kokemus. Työelämälähtöinen aiheen valinta oli oikea ratkaisu. Sen osoittavat jo tutkimustuloksetkin. Kehitettävää on vielä paljon. Opinnäytetyö julkaistaan 24.4.2009 Helsingissä järjestettävässä valtakunnallisessa Kovenettu lapsuus III – Vankeuden eri vaiheet lapsiperheen näkökulmasta seminaarissa. Tässä tutkimuksessani mielenkiintoni kohdistui kolmeen näkökulmaan: isäksi tulemiseen ja isänä olemiseen liittyvät kokemukset sekä ne kokemukset, mitä vankeusrangaistuksen suorittaminen merkitsee isyydelle. Haastatteluissa isät tuottivat paljon sellaista tietoa vankeusrangaistuksen suorittamisesta, jota tässä tutkimuksessani en tarkastellut. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi tarkastella nyt kerättyä aineistoa uudelleen nyt pois rajatusta näkökulmasta. Kaikista niistä kokemuksista, joita nyt ei tutkittu. Edelleen aihetta voisi lähestyä tarkastelemalla sitä, mistä asioista vanki-isät ei puhu kertoessaan kokemuksistaan isänä. Olisi

myös mielenkiintoista tutkia kaikkien vankeusrangaistustaan suorittavien vanki-isien kokemuksia isyydestä. Tutkimusjoukon laajentaminen tuottaisi mahdollisesti toisenlaisia tuloksia. Jatkotutkimusaihe voisi olla myös vankiloissa nykyisin tehtävän perhetyön erilaiset käytännöt ja niiden mahdollisuudet tukea isyyttä.

Kukaan ei ole seppä syntyessään – sanotaan. Tällä tutkimuksellani halusin tuoda esiin isyyteen ja sen monimuotoisuuteen liittyviä ulottuvuuksia. Isyys on henkilökohtainen asia, vaikka sitä ulkoapäin vahvasti ohjataan. Ei ole olemassa huono tai hyvää isää. On olemassa erilaisia isiä, joista jokainen toimii isän roolissa omalla tavallaan. Teoriasta ja empiriasta saadun tiedon yhdistäminen vahvisti tätä käsitystä.

LÄHTEET

Aalto, Ilana – Kolehmainen, Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Ahlström, Salme 2006: Kodin itsemääräämisoikeus vai säädetyt lait? Teoksessa Hermanson, Elina – Matsola, Riitta (toim.). Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Alasuutari, Pentti 1999: Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Cree, Vivienne E – Davis, Ann 2006: Social Work. Voices from the inside. Routledge.

Enroos, Rosi 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Erikson, Erik 1982: The life cycle completed. New York: Norton & Company.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1999: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Forsberg, Hannele – Nätkin, Ritva 2003: Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Hairston, Craesie Finney 1998: The forgotten Parent: Understanding for Forces That Influence Incarcerated Father`s Relationships with Their Children. Child Welfare 5 (77). 617–639.

Helminen, Marja-Liisa – Iso-Heiniemi, Mari 1999: Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto

Hermanson, Elina 2006: Nuori – lapsi aikuisen vaatteissa?. Teoksessa Hermanson, Elina – Matsola, Riitta (toim.). Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Hirsjärvi, Sinikka – Hurme, Helena 1980: Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sinikka – Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, Sinikka- Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 1996: Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hougaard B 2005: Curling-vanhemmat ja lapsityrannit. Järkevän kasvattajan käsikirja. Helsinki: WSOY

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: WS Bookwell Oy.

Jallinoja, Riitta 2000: Perheen aika. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jallinoja, Riitta 2006: Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arto 1999. Suomalainen miestutkimus ja – liike muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (toim.). Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press

Junkkari, Lari – Junkkari, Kaija Maria 1996: Mieheksi joka olet. Jyväskylä: Kirjapaja.

Juvakka, Essi – Viljamaa, Janne 2002: Miehen mittainen isä. Helsinki: WSOY.

Kemppainen, Jaana 2001: Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Korhonen, Merja 1999: Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuudenkokemukset ja oma vanhemmuus. Akateeminen väitöskirja. Joensuu: Joensuun Yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Krack, Arja 2008: Vanhemmuus. Verkkodokumentti.

<<http://www.lsk.fi/showPage.php>>. Luettu 21.8.2008.

- Kyngäs, Margit 2000: Vankeus miehen elämäkulussa. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino
- Laine, Matti 2007: Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Laine, T 2001: Miten kokemusta voidaan tutkia?. Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aatola, J – Valli, R (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 26–43.
- Laitinen, Ahti – Aromaa, Kauko 2005: Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino
- Levinson, Daniel 1978: The Seasons of a man`s life. New York: Ballantine Books.
- Liikkanen, Merja 2004: Vapaa-aika – työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta? Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 2/2004.
- Marin, Marjatta 1994: Perhe ohjailun kohteena. Teoksessa Virkki, Juha (toim.): Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY. 17
- Miller, William – Rollnick, Stephen 2002: Motivational Interviewing. Preparing People for Change. New York: Guilford Press
- Mentula, Arja 2008. Sosiaaliohjaaja. Kunnun vankila. Kunnun. Kirjallinen tiedonanto 5.9.
- Mohell, Ulla – Pajuoja, Jussi 2006: Vankeuspaketti: vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma
- Myhrberg, Pertti 2007: Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 1/2007.
- Mykkänen, Johanna tulossa 2009: Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Väitöskirja.

Jyväskylän yliopisto

- Myllärniemi, Anniina 2007: Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa.
- Mäkisalo, Merja 2003: Yhdessä onnistumme. Opas työyhteisön kehittämiseen ja hyvinvointiin. Tampere: Tammi
- Neiramo, Ilkka 2002: Vankeinhoidon etiikka. Teoksessa Salminen, Markku – Toivonen, Klaus (toim.): Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Oikeusministeriö 2005: Vankeuslaki. Suomen säädöskokoelma. Helsinki: Edita Prima Oy
- Paajanen, Pirjo 2007: Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Väestöliitto. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos E 30/2007.
- Pajuojja, Jussi 1997: Vankeinhoidon vaihtoehdot. Hakapaino.
- Pulma, Panu 1987: Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Pulma, Panu – Turpeinen Olli (toim.): Suomen lastensuojelun historia. Kouvola: Lastensuojelun keskusliitto.
- Randen, Marja-Leena 2006: Perhevalmennus. Kotkan kaupunki. Verkkodokumentti. Päivitetty 13.6.2006. www.nettineuvo.fi/index.asp. Luettu 17.9.2008.
- Reuna, Veera 1998: Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjesta. Väestöliitto. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos E 4/1998.
- Rikosseuraamusvirasto 2003: Perhe muurin toisella puolella. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusalan julkaisuja 1/2003. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Rikosseuraamusvirasto 2008: Naiset näkyviksi. Työryhmän mietintö. Rikosseu-

raamusalan julkaisuja 3/2008. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Rimpiläinen, Seija 2008. Erityissuunnitelija. Mikkeli. Kirjallinen tiedonanto 11.9.

Rissanen, Tapio 2006: Hyvän palvelun kehittäminen. Vaasa: Kustannusosakeyhtiö Pohjantähti.

Räty, Tapio 2007: Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita

Saarenheimo, Marja 1997: Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino

Sassi, Tarja – Huhtimo, Petra (toim.) 2001: ”Kun perhe lusii”. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oppaita 1/2006.

Seitamaa – Hakkarainen, Pirita 1999: Kvalitatiivinen sisällönanalyysi.
www.metodix.com. luettu 27.2.2009

Sevon, Eija – Huttunen, Jouko 2002: Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa Aaltio, Ilana – Kolehmainen, Jari (toim.) Isäkirja. Keuruu: Vastapaino. 138-141.

Snarey, John 1993: How fathers care for the next generation. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Sinkkonen, Jari 1990: Pienistä pojista kunnan miehiä. Juva: WSOY

Sinkkonen, Jari 1998: Yhdessä isän kanssa. Juva: WSOY

Tahkokallio, Keijo 2001: Kotipesän lämpöä etsimässä. Helsinki: WSOY.

Tilastokeskus 2008: Perheet. www.tilastokeskus.fi/til/perhe/infex.html. Luettu 14.9.2008.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2004: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyvä-

kylä: Gummerus Kirjapaino Oy

OSA KONNUNSUONTULO-OPPAASTA

Yhteydet laitoksen ulkopuolelle

Voit ottaa seuraavilla tavoilla yhteyttä vankilan ulkopuolelle:

Puhelin. Osastojen korttipuhelimet ovat käytettävissäsi päivittäin osaston päiväjärjestyksen mukaisesti (yleensä ovien auki ollessa). Puhelinkortteja myydään vankilan kanttiinissa ja säilytetään osaston toimistossa. Kortin saat haltuusi soiton ajaksi ja palautat sen soiton päätyttyä. Soiton edellytyksenä on soittotietojen kirjaaminen. Puhelinta voi yleensä käyttää asunto-osastojen auki ollessa. Puheluja voidaan kuunnella ja taltioida Vankeuslaissa säädetyin edellytyksin. Puhelinnumero tallennetaan valvonta- ja toimintarekisteriin.

Yleensä soittaa saa ovien auki ollessa, ei kuitenkaan tarkastusten aikana. Lopeta siis puhelusi hyvissä ajoin ennen tarkastusta! Jotta kaikilla halukkailla olisi mahdollisuus soittaa, sallitaan yksi soittokerta päivässä. Valvonnallisista ja resurssisyyistä osastojen henkilökunta voi tehdä tilapäisiä muutoksia puhelinten käyttöaikoihin.

Kirjeet ja kortit. Kirjeenvaihto-oikeutta ei ole määrällisesti rajoitettu. Kuoria ja paperia voit joko ostaa kanttiinista tai pyytää osaston toimistosta. Postimerkit on kustannettava itse. Postilähetykset voidaan tarkastaa Vankeuslaissa säädetyin edellytyksin. Vankilan toimintaa valvoville viranomaisille osoitettuja kirjeitä ei kuitenkaan tarkasteta milloinkaan eikä niihin tarvitse postimerkkiä.

Kirjeenvaihto-osoite on

(Nimesi)
Läykäntie 53
54190 KONNUNSUO

Vankilan nimeä ei tarvitse mainita.

Kirjeen voit jättää suljettuna postilaatikkoon. Laatikko tyhjennetään arki-aamuisin kello 8 mennessä. Tuleva posti pyritään jakamaan saapumispäivänä. Jos haluat lähettää omaisuuttasi siviiliin, sovi asiasta varusvaraston kanssa. Jos saat kirjeessä rahaa, toimita se välittömästi osaston toimistoon. Siellä huolehditaan siitä, että raha siirtyy tilillesi.

Tapaamiset. Tapaamiset ovat lauantaisin, sunnuntaisin ja pyhäpäivisin klo 9 – 14.30 välisenä aikana. Tapaajia saa olla yhtä aikaa enintään kolme. Tapaamisia on kolme tasoa:

Valvottu tapaaminen on normaali, yhteisessä tapaamishuoneessa toteutettava tapaamistilanne, jossa tapaajat ja vangit ovat samassa huoneessa, tapaajat yhdellä ja vangit toisella puolen pöytää. Tällaisen tapaamisen yhteydessä vanki ja tapaaja eivät saa olla kosketusyhteydessä keskenään eivätkä antaa toisilleen mitään.

Perhetapaaminen on erikseen myönnettävä tapaamismuoto perheelliselle vangille, joka ei saa poistumislupaa. Jos edellytykset täyttyvät, perhetapaamisen voi saada erillisellä sosiaalityöntekijälle osoitetulla anomuksella. Häneltä saa myös lisätietoja perhetapaamisen edellytyksistä.

Erityisvalvottu tapaaminen järjestetään silloin, kun tavanomaisen valvotun tapaamisen valvonnan ei katsota riittävän, mutta syyt ovat siitä huolimatta niin painavat, että tapaaminen järjestetään.

Isä-lapsi-tapaaminen on erityisehdoin mahdollinen. Pyydä tarkempia tietoja sosiaalityöntekijältä.

Kaikissa tapaamismuodoissa mahdolliset tavaroiden luovutukset tapahtuvat ainoastaan henkilökunnan välityksellä. On syytä ottaa hyvissä ajoin (mieluiten viikkoa ennen) yhteyttä varusvarastoon asiointilomakkeella luovutuksen järjestämiseksi. Tavaroiden luovutukseen liittyvät seikat on selvitetty hallussapito-ohjeessa.

Vangin on tultava tapaamiseen *aina* vankilan vaatteissa. Tapaaminen voidaan evätä, jos tapaa ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään, ei suostu turvatarkastukseen eikä mahdolliseen henkilötarkastukseen tai mikäli on syytä epäillä tapaamisen aiheuttavan vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Vanki varaa itse tapaamisensa asianomaisella lomakkeella, joita saa asunto-osaston toimistosta. Lomakkeen viimeinen palautusajankohta on **torstaiamu ennen postilaatikon tyhjennystä**. Saat myöhemmin lomakkeen takaisin ja siihen on silloin merkitty, miten tapaamisesi toteutuvat. Muista ilmoittaa ajat tapaajillesi! (muut. 6.3.08)

Viranomaisilla, asianaajajilla ja yleisillä oikeusavustajilla on ensi-sijassa virkaaikana mahdollisuus tavata vankeja. Tällaisesta tapaamisesta tulisi sopia etukäteen vankilan päivystäjän kanssa.

Poistumisluvat ("lomat"). Poistumislupa voidaan myöntää rangaistusajan suunnitelmaa noudattavalle vangille, jonka edellytykset saada poistumislupa ovat kunnossa. Poistumislupapäätös on aina harkinnanvarainen. Päätöksen tekee vankilan johtaja tai apulaisjohtaja vankeinhoitoesimiehen esittelystä. Poistumislupien edellytyksiä, lisäselvityksiä, liitteitä ym. poistumislupiin liittyvissä koskevilla asioissa kannattaa kääntyä vankeinhoitoesimiehen puoleen.

Poistumislupien ratkaisu perustuu kokonaisharkintaan, jossa vaikuttavina osatekijöinä ovat aikaisempi rangaistusajan suunnitelma, poistumislupahistoria, aikaisempi rikollisuus, vankilakäyttäytyminen, rikosten laatu ja uusiminen. Myös henkilökunnan lausunnoilla on huomattava painoarvo. Ehtojen noudattamista on voitava pitää todennäköisenä. Vangin on myös sitouduttava päihitteettömyyden ja muuhun tarpeelliseen valvontaan.

Poistumislupia on kolmea päätyyppiä:

Rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävä poistumislupa (nk. RP-loma), jonka vanki voi saada, kun laitoksessaoloajasta on kulunut 2/3 (kuitenkin vähintään 2 kk). Erityisestä syystä (siis poikkeuksellisesti) RP-loman voi saada kun laitosajasta on puolet suoritettu. Edellytysten on täytyttävä.

Tärkeästä syystä myönnettävä poistumislupa (nk. TS-loma) tärkeästä perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon liittyvästä tai koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamista varten tai muusta vastaavasta syystä. TS-loma voidaan myöntää myös saatettuna.

Erittäin tärkeästä syystä myönnettävä poistumislupa (nk. ETS-loma) vakavasti sairaan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista tai hautaan saattamista varten tai muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä. Lupa voidaan tarvittaessa evätä

karkaamisen, vapauttamisyriytyksen tai uuden rikoksen estämiseksi tai muusta vastaavasta syystä.

Poistumislupia voidaan myöntää **enintään kolme vuorokautta kahden kuukauden ajanjaksoa kohti**. Poistumisluvan keston lisätään tarpeellinen matka-aika. TS- ja ETS-lomaa myönnetään se määrä, minkä loman perustana olevan asian hoitaminen vaatii. **On huomattava, että TS- ja ETS-lomat on perusteltava ja todistettava hyvin.** Vankila antaa ETS-loman matkaliput. Muiden lomien matkat vanki maksaa yleensä itse. Tiettyinä aikoina lomalle lähteille järjestetään kyyti Lappeenrantaan. Tästä saa tarkempia tietoja vankeinhoitoesimiehiltä.

Mikäli poistumislupa alkaa aamulla tai aamupäivällä ennen klo 12:a, lähtijä puetaan edellisenä päivänä ja sijoitetaan yöksi matkaselliin. Muussa tapauksessa varusvarastolla käynti tapahtuu yleensä samana päivänä. Mikäli asiassa on epäselvyyttä, sitä kannattaa tiedustella osaston henkilökunnalta.

Lisäksi voidaan myöntää *lupa poistua saatettuna* vankilasta ulkopuoliseen tilaisuuteen tai muusta vastaavasta syystä enintään puoleksi vuorokaudeksi.

Elinkaudeksi tuomittuja koskevat omat poistumislupasäännöt. Vankeinhoitoesimiehet antavat niistä lisätietoa.

TUTKIMUSLUPA

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

Päätös

21.2.2008

38/912/2007

Opiskelija Nina Kaukoranta
Kriminaalihuoltolaitos
Kaakkois-Suomen aluetoimisto
Vesivallinaukio 5 C
48600 KOTKA

Hakemuksenne 17.12.2007

Tutkimuslupahakemus

Olette hakenut Rikosseuraamusvirastolta tutkimuslupaa Helsingin ammatti-korkeakoulu Stadiaan, sosiaalialan koulutusohjelmaan tekeillä olevaa opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäytetyön ”Isänä vankilassa – vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä” tarkoituksena on tarkastella vankeusrangaistusta suorittavien vankien kokemuksia isyydestä. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa vankilassa tehtävän työn kehittämiseen.

Tutkimuksen kohderyhmä

Konnunsuon vankilan 6 – 10 vankeusrangaistusta suorittavaa vankia, joilla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia.

Tutkimuksen toteutus

Kvalitatiivinen teemahaastattelututkimus, jonka aineistoa tarkastellaan sisälönanalyysin avulla. Haastattelut nauhoitetaan. Tarkoituksena on haastatella Konnunsuon vankilassa 6 – 10 vankeusrangaistusta suorittavaa vankia, joilla on huollettavanaan alaikäisiä lapsia. Tarkoituksena on aineistonkeruu keväällä 2008 ja opinnäytetyön valmistuminen tammi-maaliskuussa 2009. Opinnäytetyötä ohjaa lehtori Mervi Nyman.

Lupahakemus

Haette lupaa haastatella 6 – 10 Konnunsuon vankilassa vankeusrangaistusta suorittavaa vankia.

Päätös

Rikosseuraamusvirasto myöntää teille luvan haastattelututkimuksen tekoon hakemuksessanne mainitulle kohderyhmälle.

H:\Omat\TUTKIMUSASIA\TutkimusluvattiKaukoranta_isyys_1.0.doc

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Haastattelujen toteutus ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle. Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä pitää pyytää haastatteluun yksilöity ja informoitu suostumus.

Konnunsuon vankilassa yhteyshenkilönä toimii erityisohjaaja Arja Mentula.

Tutkimustulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä niin, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamusvirastoon sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa toimivalle Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA).

Esa Vesterbacka
pääjohtaja

Ilppo A. Alatalo
erikoissuunnittelija

Tiedoksi

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja
Kaakkois-Suomen aluevankilan johtaja Mika Antikainen
Konnunsuon vankilan johtaja Lea Lehtonen
Konnunsuon vankilan erityisohjaaja Arja Mentula

ILMOITUS TUTKIMUKSESTA

ISÄNÄ VANKILASSA

Ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelija Nina Kaukoranta tekee tutkimusta vankeusrangaistusta suorittavien vankien isyyteen liittyvistä kokemuksista. Tätä varten tarvitaan haastateltavia. Kaikki kokemukset ovat tärkeitä!

Mikäli olet suorittamassa vankeusrangaistusta ainakin toukokuuhun loppuun 2008 ja sinulla on huollettavanasi alaikäisiä lapsia, on sinun mahdollista osallistua tutkimukseen. Haastatteluun osallistuminen ei aiheuta ansionmenetyksiä.

Haastattelut tehdään Konnunsuon vankilassa huhtikuussa 2008. Tutkimuksessa ei ilmaista haastateltavia koskevia tietoja niin, että heidät voidaan tunnistaa. Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää vankilassa tehtävän perhetyön kehittämiseen. Osallistumalla tutkimukseen sinun on mahdollista vaikuttaa!

Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen, ota yhteyttä erityisohjaaja Arja Mentulaan 15.3.2008 mennessä. Häneltä saat alustavaa tietoa tutkimuksesta ja suostumuslomakkeen, jonka allekirjoittamalla ilmoitat halukkuutesi osallistua tutkimukseen. Haastatteluun valittuihin otetaan henkilökohtaisesti yhteyttä myöhemmin ja sovitaan haastattelun ajankohdasta.

TEEMAHAASTATTELUKYSEMYKSET

ISÄKSI TULEMINEN

- Piirretään kuvio, jossa haastateltavan ikä ja nyt suoritettava vankeusrangaistus. Kirjataan lapsen/lapsien syntymä, perhetilanne, mahdolliset muut vankeusrangaistukset
- millaisissa perhetilanteissa vangit ovat eläneet
- miten olette asuneet
- millaista elämä on ollut
- milloin sinusta tuli isä
- kenen ajatus lapsen/lapsien hankkiminen oli
- millaisia tunteita lapsen syntymä herätti
- miten osallistuit lapsen hoitoon, millaisia tehtäviä sinulle kuului
- millaisissa tilanteissa ajattelet itseäsi isänä

ISÄNÄ OLEMINEN

- mitkä ovat mielestäsi tärkeimpiä asioista vanhemmuudessa ja isänä olossa
- miten kuvaillet lasten kanssa viettämääsi aikaa
- millaisia kasvatukseen keinoja käytät
- millaisia asioita teette yhdessä
- millaisia asioita haluaisit tehdä enemmän
- millaisia esteitä yhteisellä tekemisellä on ollut
- kenen kanssa keskustele isä- lapsi jutuista
- millaisissa asioissa olet onnistunut isänä
- millaisissa asioissa voisit tarvita tukea ja ohjausta

VANKEUSRANGAISTUKSEN SUORITTAMISEN MERKITYS ISYYDELLE

- missä lapsesi ovat nyt kun itse olet vankilassa
- tietävätkö lapset sinun olevan vankilassa:
 - jos niin miten asiasta on kerrottu
- millaista on yhteydenpitosi lapseen

- löytyykö vankeusrangaistuksen suorittamisesta jotain sellaista, mikä voisi auttaa sinua isänä olemisessa
- millaisia uhkia ajattelet vankeusrangaistuksen suorittamisella olevan isänä olemisellesi
- millaista perhetyötä vankilassa tehdään
- millaisia asioita vankilassa mielestäsi pitäisi tehdä, jotta sillä tuettaisiin isänä olemista
- miten kehittäisit vankilassa tehtävää työtä, jonka tavoitteena on tukea isänä olemista:
 - millaisia asioita tarvittaisiin lisää
 - voisiko jotain jättää pois

MITÄ MUUTA HALUAISIT SANOA